

Archeologisch bureau- en proefsleuvenonderzoek (variant archeologische begeleiding) aan Bastion Veere, gemeente Veere

Walcherse Archeologische Dienst

Colofon

Archeologisch bureau- en proefsleuvenonderzoek (variant archeologische begeleiding) aan Bastion Veere, gemeente Veere

Walcherse Archeologische Rapporten 78
WAD-Projectcode VEVE_024_006

Auteur

J.A. Wolzak

Afbeeldingen

WAD tenzij anders vermeld

Status autorisatie bevoegd gezag: ja

Uitvoering conform KNA 4.2 en onder certificaat K107015/02

Uitgegeven door

Walcherse Archeologische Dienst
Postbus 70
4330 AB Middelburg
Tel: 0118-67 88 03 / 06-52552925
Fax: 0118-62 80 94
e-mail: b.meijlink@middelburg.nl

ISBN: 978-90-78877-95-0

Domburg, 2025

Omslag

Laser klaarzetten voor het bepalen van de riooldiepte tijdens de archeologische begeleiding.

© Walcherse Archeologische Dienst, 12-03-2025

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De WAD aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Administratieve gegevens	3
	4
Samenvatting	
1 Inleiding	5
1.1 Beschrijving van de onderzoeksopdracht	
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	
1.3 Huidig gebruik en toekomstig gebruik	
1.4 Wettelijk en beleidskader	
1.5 Doel van het onderzoek	
1.6 Onderzoeksvragen	
1.7 Vragen t.b.v. waardering en vervolgstappen	
1.8 Werkwijze	
2 Geologie en bodem	8
3 Overzicht bekende gegevens (bureauonderzoek)	11
3.1 Onderzoeksgeschiedenis	
3.2 Bekende archeologische waarden	
3.3 Bekende historische waarden	
3.4 Verstoringen	
3.5 Verwachtingsmodel en advies voor veldonderzoek	
4 Resultaten archeologisch veldonderzoek	20
4.1 Inleiding en methode	
4.2 Stratigrafie	
4.3 Sporen en structuren	
5 Uitwerking vondstmateriaal	24
4.1 Vondsmateriaal algemeen	
4.2 Aardewerk	
4.3 Natuurstenen en keramisch bouwmateriaal	
4.4 Vondsten stort amateur	
6 Conclusies, waardestelling en selectieadvies	28
6.1 Algemeen	
6.2 Onderzoeksvragen	
6.3 Waardestelling en selectieadvies	
6.4 Conclusies en aanbevelingen	
Lijst afbeeldingen en tabellen	32
Literatuur	33
Bijlage 1 Sporenlijst	
Bijlage 2 Vondstenlijst	
Bijlage 3 Afkortingenlijst	

Administratieve gegevens

Soort onderzoek:	Bureauonderzoek
Provincie:	Zeeland
Gemeente:	Veere
Plaats:	Veere
Toponiem:	Bastion
Centrumcoörd. onderzoeksgebied:	X: 35.535 / Y: 396.980
Uitvoeringsperiode veldonderzoek PvE & PvA nummer	januari 2025 PvA VEVE_024_006 PvE VEVE_024_006
Oppervlakte plangebied:	ca. 1200 m ²
Oppervlakte onderzoeksgebied:	ca. 1200 m ²
Kadastrale gegevens: Kaartblad:	Veere, sectie A, perceel 2303 65B
Archis vooronderzoek: Archis zaaknr:	n.v.t. 5676379100
Opdrachtgever:	Gemeente Veere Contactpersoon W. Geldof Afdeling OPRU Postbus 1000 4357 ZV Domburg
Uitvoerder	Walcherse Archeologische Dienst
Bevoegd gezag:	Gemeente Veere Namens deze: B.H.F.M. Meijlink Walcherse Archeologische Dienst (WAD) Postbus 6000 4330 LA Middelburg
Beheer en plaats van documentatie & Beheer en plaats van vondsten:	Zeeuws Archeologisch Depot (ZAD) Armeniaans Schuitvlot 1 4331 NL Middelburg
Complexiteit :	Nederzetting met stedelijk karakter
Autorisatie:	Drs. B.H.F.M. Meijlink Senior KNA-archeoloog WAD
Datum verschijnen rapport	12-03-2025
ISBN-nummer	978-90-78877-95-0

Samenvatting

De gemeente Veere heeft in 2025 aan het Bastion in Veere het riool vervangen en deels verplaatst. De Walcherse Archeologische Dienst (WAD) heeft de grondwerkzaamheden begeleid (proefsleuven - variant archeologische begeleiding) en de aangetroffen sporen en vondsten gedocumenteerd en verzameld.

Tijdens de bureaustudie en de archeologische inspectie van december 2024 is duidelijk geworden dat er archeologische resten van een huizenblok aanwezig is uit de 17^e eeuw. Dit huizenblok is in 1813 gesloopt en daarvoor opgemeten en geïnventariseerd. Deze informatie is vastgelegd in expertiserapporten en was reeds uitgewerkt voor de projecten Veere in 3D en de maquette van Veere. Er werd rekening gehouden met mogelijke funderingen van huizen en pakhuizen, kelders, beerputten en waterputten.

Voorditonderzoek is gekozen voor een proefsleuvenonderzoek-variant archeologische begeleiding. Tijdens het veldonderzoek zijn gevelmuren van een van de pakhuizen en een aantal woonhuizen aangetroffen, keldermuren en keldervloeren van onder de huizen. De locaties van de gevelmuren corresponderen met de locaties van Panden 08, 09 en 10 (pakhuis De Sterre) op het historische kaartmateriaal. Verder zijn er kelders aangetroffen van woonhuis Den Prince van Orange (Pand07), en van de woonhuizen Pand06 en Pand05. Mogelijk zijn er ook uitgebroken muren aangetroffen aan de rand van woonhuis/smidse Pand04. Van de houten loods (Pand02), zijn geen resten aangetroffen. Waarschijnlijk zijn eventuele resten daar reeds vergraven door eerdere aanleg van kabels- en leidingen.

Het overgrote deel van de keldermuren zijn ooit bepleisterd en betegeld geweest, maar de tegels zijn nagenoeg allemaal weggebikt. Vermoedelijk zijn de tegels vlak voor de sloop in 1813 weggehaald om elders in de stad te gebruiken of door te verkopen.

De wandtegels die tijdens het onderzoek zijn aangetroffen dateren voor het grootste deel in de eerste helft van de 17^e eeuw. Deels zijn de tegels afkomstig van keldermuren, maar deels ook uit na de sloop volgestorte lege kelders (keldervullingen). Uit de keldervulling S8 (V9) zijn ook fragmenten tegel gevonden die dateren uit de 18^e en 19^e eeuw. Naast wandtegels zijn ook vloertegels, bakstenen en een natuurstenen bouwelement aangetroffen en meegenomen. De enige vondst gebruiksardewerk betreft een bodem van een porseleinen kopje uit de 17^e of 18^e eeuw.

Inhoudelijk kunnen de aangetroffen archeologische sporen en vondsten niet veel meer informatie geven dan al bekend was. De datering van de huizen kon op basis van de wandtegels verscherpt worden tot de eerste helft van de 17^e eeuw.

Het veldonderzoek heeft wel aangetoond dat de kelders en funderingen van het huizenblok nog in de ondergrond aanwezig zijn. De archeologische begeleiding van de rioolwerkzaamheden vonden plaats in een relatief smalle sleuf diagonaal door dit voormalige huizenblok. Dit betekent dat grote delen van deze panden nog aanwezig kunnen zijn, inclusief eventuele waterputten en beerputten of beerkelders op binnenplaatsen of achtererven. Beerputten en -kelders kunnen een nauwkeuriger beeld geven van de leefomstandigheden van de bewoners door de aanwezigheid van kapot gebruiksardewerk, voedselresten en parasieten. Voor toekomstige werkzaamheden in de omgeving van het plangebied wordt dan ook geadviseerd archeologisch onderzoek uit te voeren specifiek naar deze mogelijk aanwezige beerputten of -kelders.

1. Inleiding

1.1 Beschrijving van de onderzoeksoopdracht

De gemeente Veere heeft in 2025 aan het Bastion in Veere het riool vervangen en deels verplaatst. Volgens de Walcherse archeologische beleidsadvieskaart ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting. De gemeente Veere heeft besloten het gebied te laten onderzoeken en een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) - variant archeologische begeleiding uit te laten voeren door de Walcherse Archeologische Dienst (WAD). Deze begeleiding is voorafgegaan door een bureauonderzoek.

Het doel van het archeologische bureauonderzoek was om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het gebied. Deze gespecificeerde verwachting wordt gebruikt als gerichte voorbereiding op de proefsleuven (IVO-P) - variant archeologische begeleiding.

Uit een voorstudie van het gebied bleek het volgende:

- Het plangebied Bastion ligt langs de havenkade van de middeleeuwse stadskern van Veere.
- Ter plaatse van het huidige plangebied is bebouwing afgebeeld op de kaart van Van Deventer uit omstreeks 1550.
- Het huidige wegdek is naar het noorden opgeschoven, eerder lag het wegdek en daarmee de rooilijn van de bebouwing direct langs de kade.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de noordkade van de haven van Veere (zie Fig. 1). Het nieuwe tracé is aangelegd onder het wegdek tussen Bastion 12 en Bastion 24.

1.3 Huidig gebruik en toekomstig gebruik

Het plangebied bevindt zich een verhoogde kade langs het water en is in gebruik als bestraat wegdek en berm. Ter plaatse van dit deeltracé lag nog geen bestaande riolering, deze is verplaatst van het talud naar onder het wegdek.

1.4 Wettelijk en beleidskader

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in het kader van de Erfgoedwet en de Omgevingswet. In de wet is bepaald dat de gemeente de archeologie regelt in de gemeentelijke bestemmingsplannen. De Walcherse

gemeenten hebben daartoe een archeologiebeleid vastgesteld in de Nota archeologische monumentenzorg Walcheren 2024-2034. Hierin is een inventarisatie gemaakt van de archeologische waarden en verwachtingen op Walcheren, vertaald in de Archeologische Waarden- en Verwachtingskaart Walcheren 2024. Ook zijn zes hoofdthema's geformuleerd die richtinggevend kunnen zijn bij het nemen van selectiebesluiten. Naar de hoogte van de archeologische waarde en verwachting en met de hoofdthema's in ogenschouw is een Beleidsadvieskaart opgesteld met een vrijstellingsregeling. Dit is vertaald in alle gemeentelijke bestemmingsplannen, waarin regels verbonden zijn aan de dubbelbestemmingen Waarde Archeologie. Het plangebied heeft de dubbelbestemming Waarde Archeologie 1 met een vrijstelling van onderzoek voor graafwerkzaamheden, dieper dan 40 cm, met een oppervlakte kleiner dan 50 m².

Indien de provincie als bevoegde overheid optreedt dan geldt het provinciale archeologiebeleid vastgesteld in de Cultuurnota 2017-2020. Dit is hier niet van toepassing.

1.5 Doel van het onderzoek

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel. Het doel van het proefsleuvenonderzoek in de variant van een archeologische begeleiding is om de archeologische resten ex situ te bewaren en te documenteren.

1.6 Onderzoeksvragen

Specifiek gelden de volgende onderzoeksvragen:

- *Zijn in de ondergrond ter hoogte van het onderzoeksgebied archeologische sporen, structuren, en vondsten aanwezig? Zo ja, welke sporen, structuren en vondsten zijn dit?*
- *Hoe kunnen de sporen, structuren en vondsten worden geïnterpreteerd en gedateerd?*
- *Is er daarnaast verder nog sprake van stratigrafisch te onderscheiden fenomenen?*
- *Is een fasering tussen verschillende sporen, structuren en vondsten aan te brengen en hoe luidt deze?*
- *Wat is de mate van conservering van de sporen, structuren en vondsten?*
- *Wat is de waardering (volgens de waarderingstabel*

KNA versie 4.2 VS06) van de archeologische resten?

• *Welke vervolgstappen worden geadviseerd?*

landbouwkundige onderzoeken no. 58.4, Stichting voor Bodemkartering, 's-Gravenhage: 1952.

Voornaamste literatuur: zie literatuurlijst achteraan.

1.7 Vragen tbv waardering en vervolgstappen

Ten behoeve van het selectieadvies:

- *Wat is de waardering (volgens de waarderingstabel KNA versie 4.2 VS06) van de vindplaatsen?*

- *Welke vervolgstappen worden geadviseerd?*

1.8 Werkwijze

Ten behoeve van het archeologisch onderzoek zijn door de Walcherse Archeologische Dienst de volgende bronnen geraadpleegd:

Adressen (al dan niet digitaal)

- ARCHIS (AMK, IKAW, omg en wng)
- FlexiWeb/Nedbrowser gemeente Middelburg/Vlissingen/Veere (topografie, kadastragegevens en luchtfoto's)
- Geoweb/CHS (Provincie Zeeland) (historische kaarten, luchtfoto's)
- Google Earth
- Luchtfotografische documentatie (Geoweb Provincie Zeeland)
- Luchtfotografische documentatie 1974 (Erfgoed Zeeland)
- Zeeuws Archief (historische kaarten, foto's, bouwtekeningen, kadastrale minuut)
- Zeeuws Archeologisch Archief
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Oude kaarten

- Jacob van Deventer (1550)
- Visscher-Romankaart (1650)
- Topografische Kaart van de Hattinga's (1750)
- Kadastrale kaart van Walcheren (1875)
- Bonnebladen (1926)

Aardwetenschappelijke kaarten

- Rijks Geologische Dienst (RGD). Geologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad Walcheren, Haarlem: 1972, Tweede druk 1997.
- RGD. Toelichtingen bij de Geologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad Walcheren, Haarlem: 1972, Tweede druk 1997.
- Geomorfologische kaart Van nationaal Georegister versie 2008 geraadpleegd in Archis 3
- Bodemkaart (1984/1994) 2014 uit Archis 3
- Bennema, Ir. J. en Dr. Ir. K. van der Meer. De Bodemkartering van Nederland, deel XII, De Bodemkartering van Walcheren. *Verslagen van*

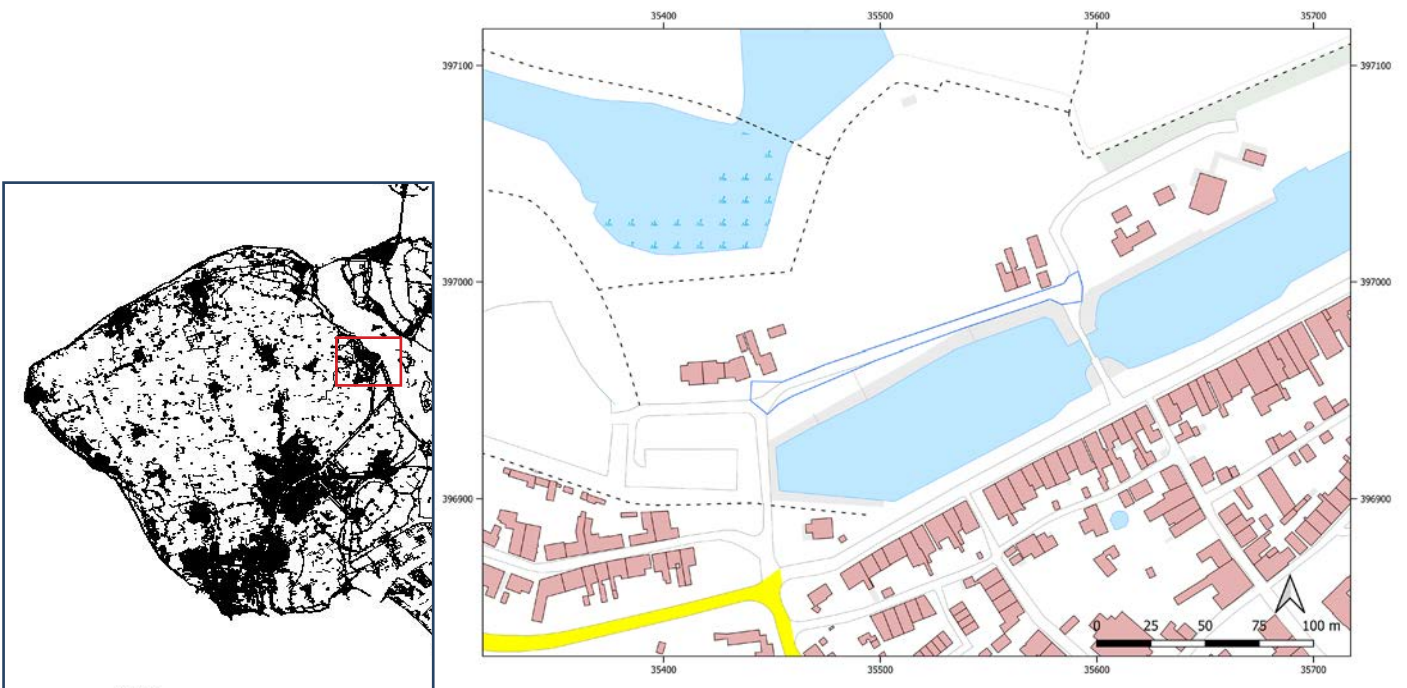
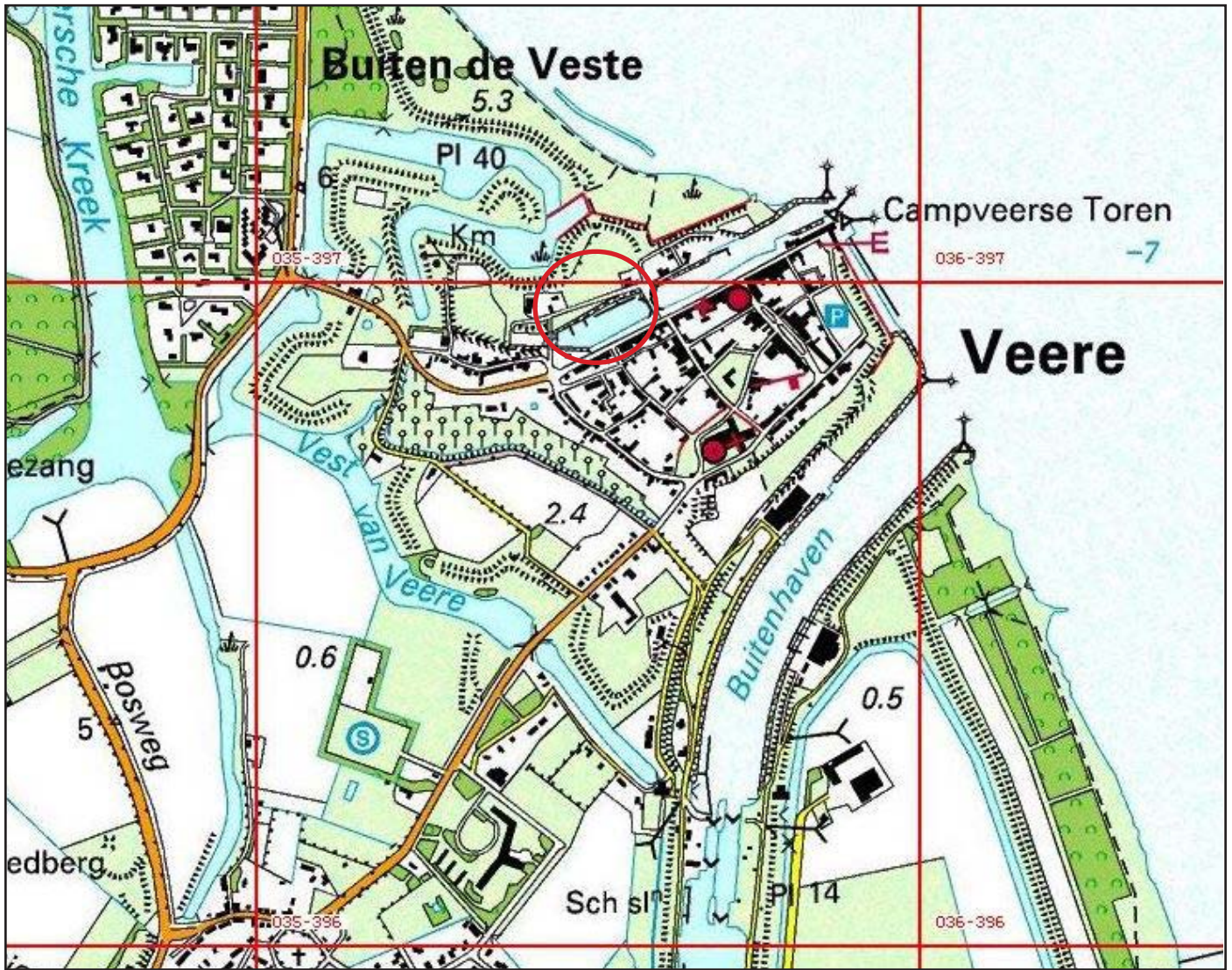

Fig. 1 Het plangebied op de topografische kaart (rood omkaderd).
 Het onderzoeksgebied is blauw omkaderd weergegeven.

2. Geologie en bodem

De bodemopbouw van Walcheren kent minimaal vier horizonten die samenvallen met een stilstandfase in de vorming van een sedimentatie. Het gaat om de top van het Pleistoceen dekzand, soms nog afgedekt door basisveen, om de top van de mariene afzettingen van het Laagpakket van Wormer, om de top van een dik pakket veen behorend tot het Hollandveen Laagpakket en tenslotte om de top van de mariene afzettingen behorend bij het Laagpakket van Walcheren. In dit laatste pakket kunnen nog meer horizonten behorende bij korte stilstandfasen in de sedimentatie voorkomen.

De top van van het Pleistoceen dekzand is vanaf ca. 5500 v. Chr. op heel veel plaatsen op Walcheren diepgaand geërodeerd door kreekgeulen en overstromingen. De top van het Pleistoceen zand is hierdoor ter plaatse van het onderzoeksgebied komen te liggen tussen 25 en 20 meter onder huidig maaiveld. De afzettingen die met de kreekgeulen en de overstromingen gepaard gaan, behoren tot het Laagpakket van Wormer en komen ongeveer 2000 v. Chr. tot een eind. De top van deze sedimentatie, op ca. 1,60 m onder maaiveld, lijkt samen te vallen met een nat en zompig landschapstype dat overwegend onherbergzaam zal zijn geweest en

de basis vormde van een drassig veenmoeras.

Het is duidelijk dat in beide bodemhorizonten nauwelijks tot geen archeologische resten verwacht kunnen worden. Zij worden bij dit onderzoek verder buiten beschouwing gelaten.

Ongeveer 2000 v. Chr. was de kust gesloten en vormde zich daarachter een veenmoeras. In de volgende 1500 jaar vormde zich een dik veenpakket dat behoort tot het Hollandveenpakket. Vanaf ca. 500 v. Chr. kon dit moeras door nieuwe openingen in de duinenrij langs de kust zich geleidelijk gaan ontwateren. Vanaf die tijd kennen we vindplaatsen met archeologische resten van bewoning. Het gaat om sporen en vondsten behorende tot de ijzertijd en ook de Romeinse tijd die terug te vinden zijn in de top van het Hollandveen en in een afdekkende, zogenaamde Slufterlaag: een dunne kleilaag als sediment van lokale overstromingen die vooral in het noorden van Walcheren voorkwamen.

Vanaf de derde eeuw na Chr. wordt het Walcherse veenlandschap geteisterd door steeds heviger overstromingen. Het is het gevolg van een samenloop van omstandigheden: aan de ene kant was het maaiveld door intensieve ontwatering in de Romeinse tijd lager

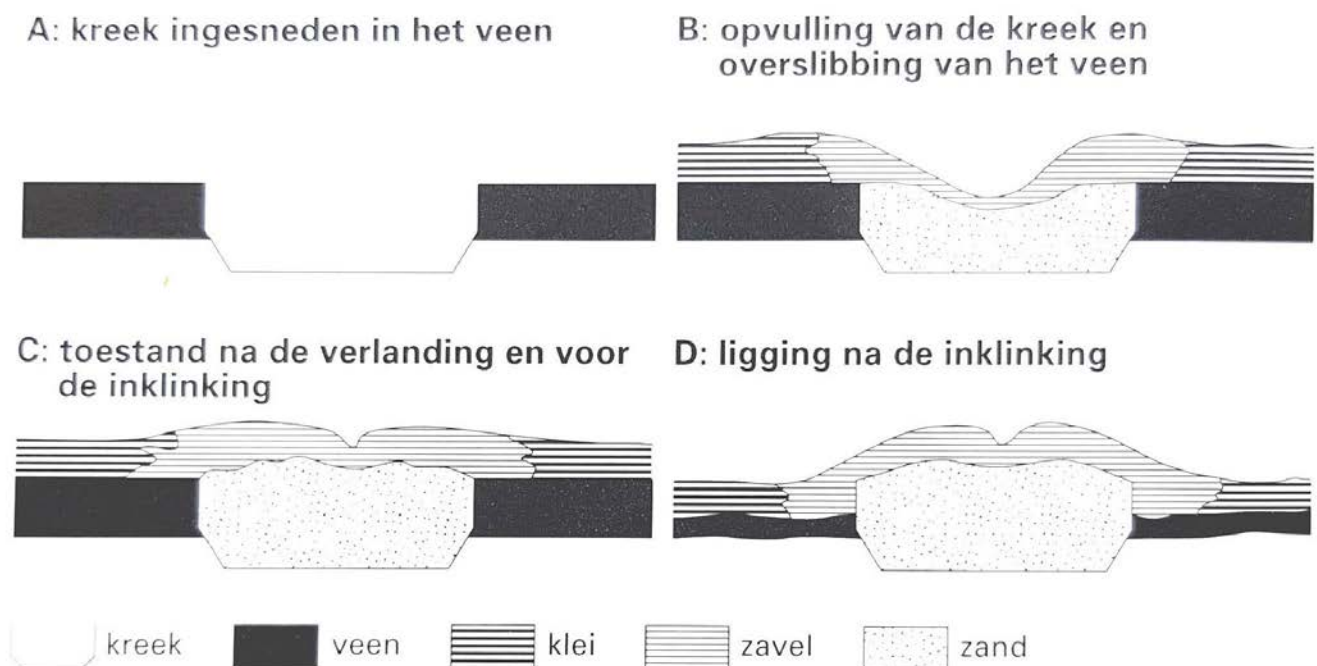

Fig. 2 De vorming van een kreekrug. (uit Berendsen 1992, naar Bennema en Van der Meer 1952)

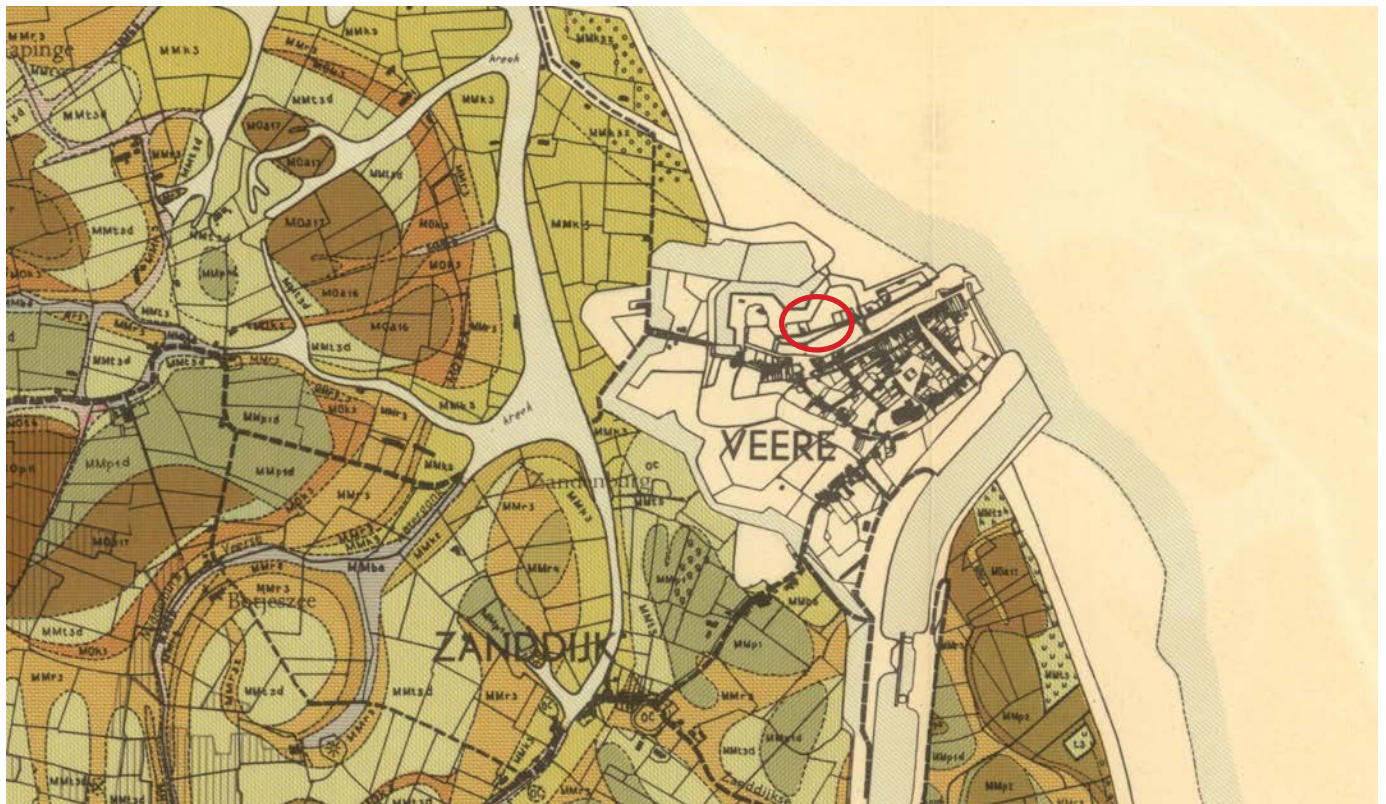

Fig. 3 Bodemkaart van Bennema & Van der Meer 1952; de gele en lichtbruine tinten geven kreekafzettingen, de donkerbruine en donkerbruin-groene tinten kom- of poelafzettingen. Het onderzoeksgebied is rood omkaderd. Bron: Zeeuws Archief

komen te liggen en aan de andere kant trad in deze periode een zeespiegelstijging op. Opnieuw wordt het gebied een getijdenlandschap en wordt het lange tijd onbewoonbaar. Diepe getijdengeulen doorsnijden het landschap en spoelen het veen weg. In de geulen vindt overwegend sedimentatie van zavel en zand plaats. Tussen de kreekgeulen vindt door tijdelijke overstromingen een meer kleiige sedimentatie plaats. Dit zijn de zogenaamde kom- of poelgebieden. Het is een dynamisch proces dat perioden van rust en perioden van hevige overstromingen kende. Het Walcherse landschap is dan ook doorsneden geweest door een dicht netwerk van kreekgeulen uit verschillende fasen. De afzettingen die gepaard gaan met deze getijde-kreekgeulen en overstromingen rekenen we tot het Laagpakket van Walcheren. Omdat het zandige sediment van de kreekgeulen minder kon inklinken dan het kleiige sediment in de tussenliggende komgebieden, trad zogenaamde differentiële klink op. Dit wil zeggen dat de verlande kreekgeulen als kreekruigen in het ingeklonken kom- of poellandschap kwamen te liggen. (zie fig. 2)

Vanaf ongeveer de zesde eeuw komt de zee langzaam tot rust en komen de eerste mensen weer terug. We kennen uit deze periode de nederzetting Villa Walichrum in de noordelijke kustzone. In de latere eeuwen neemt de bevolking toe en zoeken de mensen hun heil op de hoger gelegen kreekruigen. Hier

bouwden zij hun huizen en legden zij hun akkers aan. In de tussengelegen, drassige komgebieden lieten zij hun vee weiden. In de top van de kreekafzettingen die zich direct onder de bouwvoor bevinden zijn archeologische resten vanaf de middeleeuwen te verwachten.

Specifiek voor het plangebied kunnen geen geologische waarden worden aangegeven aangezien dit gebied niet gekarteerd is. Afgaande op de omgeving:

Op de geologische kaart van Nederland 1:50.000, Blad Walcheren (Rijks Geologische Dienst) ligt de oude kern van Veere in een zone met code Na7 (Laagpakket van Walcheren en Wormer met inschakelingen van Hollandveen. Daaronder bevindt zich Pleistoecen dekzand.)

De bodemkaart van Bennema en Van der Meer duidt de onmiddellijke omgeving van de kern van Veere aan als zone MMk3, kalkrijke jonge kreekruiggrond met zavelige bovengrond (fig. 4).

Grondwater zit volgens de kaart van Alterra direct ten noorden van Veere op niveau IIIb (25/40 - 80/120 cm onder maaiveld) en IV (>40 - 80/120 cm onder maaiveld).

Kaart	Code	Omschrijving
Pleistoceen		20 tot 25 m -NAP
Bodemkaart NL		niet gekarteerd
Geologische kaart	Na7	Laagpakket van Walcheren en Wormer met inschakelingen van Hollandveen
Bennema & vd Meer		niet gekarteerd
Geomorfologie		niet gekarteerd

Tabel 1 Overzicht landschappelijke setting.

3. Overzicht bekende gegevens (bureauonderzoek)

3.1 Onderzoeksgeschiedenis

Voor de stad Veere is een bureauonderzoek uitgevoerd door de WAD in 2008. Dit onderzoek vond plaats in het kader van de archeologische beleidskaart voor gemeente Veere, voor de kernen Domburg, Veere en Westkapelle (Silkens, Van Looveren en Meijlink, 2008).

Voor het project om voor Veere een maquette te vervaardigen en in 2014 om Veere te reconstrueren in 3D, zijn veel archiefstudies uitgevoerd naar bouw- en slooptekeningen.

In het onderzoeksgebied zelf zijn er geen gedocumenteerde graaf- of booronderzoeken bekend. Tijdens de aanleg van een smalle waterleidingsleuf langs de noordkant van het Bastion in december 2024 is door de WAD een inspectie uitgevoerd. Tijdens deze inspectie waren gewelven en muurresten te zien en zijn deltsblauwe en polychrome tegels gevonden die grotendeels uit de 17^e eeuw dateren. De ligging van deze funderingen en wandtegels gaf een indicatie voor wat kon worden verwacht tijdens de rioolwerkzaamheden onder het midden van het wegdek.

3.2 Bekende archeologische waarden

Walcherse Archeologische Verwachtings- en beleidsadvieskaart

Deze kaarten zijn opgesteld op basis van ondermeer de gedetailleerde bodemkaart van Bennema en Van der Meer en geven een aanscherping van de *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden* (IKAW) (fig. 4). Het plangebied is hier aangeduid als een zone met een hoge archeologische verwachting. Hier geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 40 cm met een oppervlaktemaat groter dan 50 m² voorafgaand archeologisch onderzoek moet plaatsvinden.

De ZAD is geraadpleegd op 30 december 2024. In de buurt van het plangebied is een 17e- of 18e-eeuwse snorrobot gevonden door een particulier. Het betreft dossiernummer ZAA.08026 en is gevonden op het grasveld op coördinaten 35.500/397.000. Dit punt ligt op circa 30 m ten noorden van het midden van de nieuwe rioolsleuf, maar de afgeronde coördinaten verraden een globale ligging van de vindplaats.

Monumententerreinen

AMK-terreinen 2355 en 16989 betreffen terreinen met

resten van het Kasteel Zandenburg uit de 13^e eeuw: een groot tot de verbeelding sprekend kasteel dat verwoest is tijdens het Beleg van Middelburg in 1572-1574. Uiteindelijk is de ruïne geslecht in de Franse tijd in 1812. In de 17^e eeuw was de ligging van het voormalige kasteel opgemeten en getekend door I. Hildernisse. In 1955 is door de ROB onder leiding van J. Renaud een opgraving op het terrein uitgevoerd. Tijdens het onderzoek werden de hoofdburcht en bijgebouwen aangetroffen. Na deze opgraving zijn de bovenste delen van funderingen deels verwijderd door egalisatie ten behoeve van de ruilverkaveling. de terreinen zijn van zeer hoge archeologische waarde. Het noordelijke terrein heeft een beschermde status.

Het AMK-terrein 13418, waarook het onderzoeksgebied in ligt, betreft de stadskern van het laatmiddeleeuwse en nieuwetijdse Veere. Hier zijn resten aanwezig vanaf het ontstaan van de stad in de 13^e eeuw. Het terrein heeft een hoge archeologische waarde.

ARCHIS

In de historische kern van Veere zijn in het verleden talrijke waarnemingen gedaan en is er op verschillende locaties archeologisch onderzoek uitgevoerd (zie Fig. 5). In 1980 zijn funderingen waargenomen van het Arsenaal (2806094100) tijdens een opgraving door de ROB (Trimpe-Burger, 1982).

Ter plekke van de gedempte Haven heeft de WAD in 2009 een archeologische inspectie uitgevoerd van vijf milieusleuven en aantal mechanische boringen (3291219100). Hieruit bleek dat de haven al dichtslibde in de loop van de 16^e en 17^e eeuw. Dit is te zien aan het afval wat in de havenkom is gedumpt vanaf deze periode. In het noordoostelijke deel van de havenkom werden mogelijk resten van een beschoeiing aangetroffen, die in verband kan worden gebracht met de wal, haven op scheepswerf die hier gelegen heeft. In diepere delen, vanaf circa 4,5 tot 5,7 m -mv) zijn lagen aangetroffen die mogelijk zijn ontstaan door het gebruik als spuikom tijdens de late middeleeuwen.

Aan de noordoostkant van de Haven is bij werkzaamheden divers bouwafval aangetroffen toen de reconstructie van de zeemuur plaatsvond in 1990 (3160428100). Tussen het bouwafval zijn muurdelen gevonden met in totaal 20 complete polychrome wandtegels. Het betroffen polychrome bloemtegels met als hoekmotief de Bourgondische lelie (ook polychroom), polychrome diermotieven

met ossenkophoeken en tweekleurige bloemen met ossenkophoeken. De tegels dateren uit omstreeks 1640 en zijn gemaakt in Zuid-Holland (Polderman, 1992).

Aan de Warwijksestraat zijn in 2001 bij rioleringswerkzaamheden waarnemingen verricht door de gemeente Veere en de SCEZ (3231368100). De aangetroffen muurresten kunnen wellicht verband houden met de verdwenen Warwijksepoort uit de 15^e eeuw.

Kaai

Aan de Kaai zijn twee onderzoeken gemeld in archis3: Kaai 25 en Kaai 69.

Het onderzoek met onderzoeksnummer 3160241100 betreft onderzoek van de beerkelder onder het pand "De Struys" De Schotse Huizen te Veere, Kaai 25. De opgraving is uitgevoerd in 1994 door het Provinciaal Depot Zeeland. Uit de beerkelder kwamen honderden voorwerpen uit de periode 1425-1500: aardewerk, zaden, schelpen, botmateriaal, textiel, hout, glas, etc. De vondsten laten een welvarend huishouden zien in de late middeleeuwen (Van Heeringen, 1995). De beerkelder was afgesloten nog voordat de de Schotse Huizen erboven werden gebouwd (Vreenegoor & Kuipers, 1996).

Kaai 69 (2083347100) is onderzocht door Archeomedia in 2003. Er is uit een beerputvulling onder andere veel roodbakend aardewerk: grappen, borden, vetvangers, potten en kannen gevonden alsmede steengoed, majolica en een glazen beker en wijnfles. De conclusies van het onderzoek zijn dat het materiaal uit dezelfde periode stamt als de vondsten uit het huis Kaai 25. Uit de vergelijking kan geconcludeerd worden dat het huis "In den Struys" vermogende bewoners heeft gekend, terwijl de bebouwing op de Kaai 69 van meer doorsnee aard is geweest.

Langs de Kaai van Veere is in 2014 een archeologische

inspectie uitgevoerd door de WAD (2433875100). Hier zijn resten van de Westdubbele en Oostdubbele huizen en de kapel Kijckgau gedocumenteerd.

Kappellestraat

Voor de Valeriuschool is een begeleiding uitgevoerd door ADC (2036561100; Tichelman, 2000). Tijdens het veldonderzoek zijn structuren aangetroffen uit de 16-19^e eeuw: muurresten en vloerrestanten, grote hoeveelheid aardwerk, metaal en glas.

Aan de Kappellestraat 9 is in 2003 door Archeomedia een booronderzoek uitgevoerd (2053499100). Hier waren veel archeologische indicatoren waaronder aardewerk en een rekenpenning aangetroffen. Als vervolg hierop, is het gebied in 2004 door Archeomedia begeleid (2261158100; Oudhuis & Wagner, 2010). Op een diepte van circa 0,8 tot 1 m -mv (0,75 m NAP) zijn sporen en funderingen van gebouwen aangetroffen uit de periode 14^e eeuw tot 18^e eeuw. De bebouwing concentreerde zich langs de huidige straatkant. Later in de 17^e en 18^e eeuw is op het achtererf een smidse bijgebouwd. Uit deze periode stammen ook drie tot vier keldertjes met vondsten.

In 2021-2022 is door de WAD een rioolbegeleiding uitgevoerd in de Kappellestraat (5121446100; Silkens & Meijlink, 2024). Tijdens deze begeleiding ter hoogte van de Oude Kerk en de kruising met de Oudestraat zijn drie niveaus 39 menselijke begravingen tussen 1300 en 1550 aangetroffen en goed bewaarde muurresten van oude fases van de Grote Kerk en een rioolgang uit de 15^e -16^e eeuw. In het botanisch materiaal zijn bewijzen gevonden voor sierplanten die te maken kunnen hebben met het kerkhof.

Oudestraat

Op het Oranjeplein zijn in 2001 door ADC tijdens een proefsleuvenonderzoek gebouwresten uit de 14^e/15^e eeuw en 16^e/19^e eeuw aangetroffen. Daarnaast was er veel aardewerk en metaal aanwezig. (2007060100;

Kaart/luchtfoto	Periode	Indicator	Opmerkingen
Van Deventer	1550	ja	rij bebouwing langs kade
Blaeu	1652	ja	rij bebouwing met inspringing
Smallegange	1690	ja	rij bebouwing met inspringing
Visscher-Roman	1650	nee	geen bebouwing ingetekend
Hattinga	1750	ja	rij bebouwing met inspringing
Kadasterkaart	1832	ja	rij bebouwing gesloopt, in potlood nog contouren
Luchtfoto	1974	ja	straat
Luchtfoto	heden	ja	straat

Tabel 2 Overzicht historische kaarten en luchtfoto's.

Tichelman, 2001).

In 2004 heeft ADC een rioolbegeleiding uitgevoerd in de Oudestraat (2053952100; Demey, 2006). Bij aanleg van een regenwaterriool is ter hoogte van het Oranjeplein een overwelfde gang aangetroffen die nog over een lengte van 20 m intact aanwezig was. Hiervan is 18 m in situ bewaard. Het betreft mogelijk het riool van de 18e- en 19e-eeuwse legerkazerne aan de Nieuwstraat. Daarnaast zijn tijdens de begeleiding op twee plaatsen een loopvlak uit de periode 1350-1550 aangetroffen, op 1,6 en 1,25 m -mv. Daarnaast zijn de volgende resten aangetroffen die reeds verwacht werden op basis van gegevens van het Zeeuws Archief: een woning of bedrijfspand, restanten van het Schafferskerkhof, en het overwelfde wateraanvoerkanaal tussen de Grote Kerk en de cisterne. Bij deze werkzaamheden zijn ook tien loodtinnen brochies aangetroffen uit de late middeleeuwen B (3179675100).

3.3 Bekende historische waarden

Bewoningsgeschiedenis Veere

Om de geschiedenis van Veere te begrijpen, moeten we beginnen bij het zuidelijker gelegen dorpje Zandijk. Deze kern is ontstaan op een kreekkrug in de periode 11e of 12e eeuw. Het is mogelijk dat hier ook (deel)bedijking op deze locatie heeft plaatsgevonden. Het dorp wordt voor het eerst vermeld in bronnen uit 1153 als de parochie 'Sandic'. Zandijk geldt als één van de oudste parochies op Walcheren en is, zo blijkt uit een oorkonde uit 1216 ontstaan als dochterparochie van de Noordmonsterkerk in Middelburg en was bezit van het kapittel van Sint Pieter in Utrecht. Walcheren was in die tijd ook ingedeeld in ambachten, die door een ambachtsheer worden bestuurd in naam van de graaf.

Gedurende de 12^e en 13^e eeuw was het centrale gezag in de regio verzwakt. Lokale ambachtsheren bevochten en beconcurrerden elkaar en begonnen kasteeltjes te bouwen op motteheuvels. Dit waren aarden heuvels van een aantal meter hoog met een houten toren bovenop. In de buurt van Zandijk hebben minstens vijf van deze torenbergjes gelegen, die later ten onrechte 'vliedbergen' zijn genoemd (Polderman & Blom, 1996). Uiteindelijk is één van deze mottekasteeltjes uitgegroeid tot een kasteelcomplex: het huis Sandenburgh. Tot halverwege de 13e eeuw maken de Heren van Zandijk hier de dienst uit. Mogelijk is via familiebanden het ambacht sindsdien in bezit gekomen van de familie Van Borselen. De uit baksteen opgetrokken versterking Sandenburgh moet uit de periode stammen van de Van Borselens, vanaf circa eind 13^e eeuw. Daarnaast is er aan de monding van de Veerse watergang dan al een versterking bekend

uit begin 13^e eeuw die door de heer van Zandijk is aangelegd in opdracht van de graaf van Holland en Zeeland, Floris IV. Deze versterking 'Magdalon' lag op de hoek van de huidige Veerse Wagenaarstraat en Baljuwstraat.

Het kasteel Sandenborgh had een directe verbinding met de zee via de Veerse watergang. Bij de monding van de Veerse watergang ontstaat aan het eind van de 13e eeuw een havenbuurtje op een dijk, de Havendijk ter plaatse van de huidige Kaai. Dit havenbuurtje kent een veerdienst op de in die periode belangrijke nederzetting Campen op Noord-Beveland, en wordt zodoende in bronnen uit 1290 aangeduid als 'Campvere'. De naam Campvere is na de teloorgang van Campen tijdens de St. Felixsvloeden in 1530 en 1532 in onbruik geraakt. Kerkelijk en bestuurlijk viel deze havenbuurt nog tot ver in de 14^e eeuw onder Sandenborgh en Zandijk. Vanaf de 14^e eeuw gaan de Van Borselens zich wel de 'Heren van Vere' noemen. In 1332 is door de familie een kerk gesticht en in 1348 kreeg Veere een eigen parochie en viel daarmee niet langer onder de kerk van Zandijk (Polderman & Blom, 1996). In 1355 wordt Veere al als stad genoemd. De eerste stadsmuur met gracht werd aangelegd in 1348.

Veere was in de 14^e eeuw een belangrijke vissersplaats en dreef in die tijd zeehandel met Engeland en Schotland. In de 15^e eeuw intensiverde de handel met Schotland door het huwelijk tussen de 'heer van Vere' Wolfert VI van Borselen en Mary Stuart, dochter van de Schotse koning in 1444. De Schotten brachten hier schaapswol, schaapsvellen, koeienhuiden, zalm en vlees. Terug ontvingen zij onder andere Vlaams laken, haring en lokale groente en fruit.

In de 15^e eeuw werd er een begin gemaakt aan de bouw van het stadhuis aan de Markt, en werd de parochiekerk vervangen door een laatgotische kruisbasiliek. Het kasteel Sandenborgh werd uitgebouwd tot een imposant kasteelcomplex. In 1488 werd de toenmalige "heer van Veere" Philips van Bourgondië uitgeroepen tot admiraal over alle gewesten in de Nederlanden. In de praktijk werd dit enkel door Zeeland erkend en later ook door Vlaanderen.

Vanaf 1541 kreeg Veere het stapelrecht voor Schotse handelswaar naar Vlaamse, Brabantse en Hollandse steden. Er komen vanaf deze periode veel Schotten in Veere wonen. Om de huiden met goed schoon water te wassen, is door de heer van Vere Maximiliaan van Bourgondië een cisterne gebouwd. Deze cisterne is een groot waterreservoir waar regenwater van het dak van de kerk wordt opgeslagen. In 1551 is Veere door de Keizer tot markizaat verheven. In 1558 stierf Maximiliaan als laatste heer van Veere van de huizen Van Borselen en Van Bourgondië.

Het Arsenaal is gebouwd in opdracht van Maximiliaan

van Bourgondië en werd opgeleverd in 1566. De bestaande toren van de stadsomwalling uit de 14^e eeuw is geïntegreerd in de bouw van dit Arsenaal. Dit rondeel is vanaf 1630 in gebruik genomen als kruitopslag. Op het terrein van het Arsenaal zijn de woningen van de conducteur en de magazijnmeester van het Arsenaal gebouwd.

In 1572 tot 1574 is het reeds vervallen kasteel Sandenborch deels gesloopt ten behoeve van de vestingwerken rondom de stad Veere. In 1581 wordt het markizaat dat onder andere bestond uit Veere, Vlissingen, Domburg en Vrouwenpolder aangekocht door Willem van Oranje. Zijn zoon Maurits zou nieuwe vestingswerken aanleggen en opnieuw een contract aangaan met de Schotten.

De handelsstad Veere heeft ook onderdeel uitgemaakt van de compagnie. De in 1598 opgerichte Veersche Compagnie wordt gezien als voorloper van de VOC. Veere was samen met Vlissingen en Middelburg onderdeel van de Kamer Zeeland van de VOC. Ook heeft het deel uitgemaakt van de WIC en had het aandeel in de walvisvaart van de Noordsche Compagnie rondom Spitsbergen. Een walviskaak aan de buitenmuur van de Campveerse toren herinnert nog aan deze periode.

In de 18^e eeuw stagneerde de handel en was er geen sprake meer van een welvarende economie in de stad. In de Franse tijd was er een smokkelhandel op Engeland. Toen in 1806 het Koninkrijk Holland werd uitgeroepen en Napoleon zijn broer aanstelde als hoofd, werd begonnen met de bouw van oorlogsschepen in Vlissingen en Antwerpen. Engeland reageerde in 1809 met een aanval op Walcheren. Via smokkelaars konden Engelse troepen de Scheldemonding en het Veerse Gat binnenkomen. Hierdoor konden Middelburg en Vlissingen worden bezet, waarbij Vlissingen zwaar

werd gebombardeerd. Omdat de luitenant-kolonel van Veere tegenstand bood tegen de Engelse inval, werd ook Veere gebombardeerd. Met name de kerk was beschadigd (Polderman & Blom, 1996). Toen de Engelse troepen ten prooi vielen aan de Zeeuwse koorts, werd de gehavende Grote Kerk ingericht als noodhospitaal. Door de slechte omstandigheden stierven 1400 manschappen. De Engelse bezetting van Walcheren mislukte, Napoleon had een troepenmacht bij de Westerscheldemonding klaarstaan.

Na het vertrek van de Engelsen werd Koninkrijk Holland ingelijfd bij het Franse Rijk in 1810. De smokkelhandel met Engeland werd aan banden gelegd. In de jaren erna werd Veere ingericht als militair bolwerk. Er kwam een uitbreiding op de vestingswerken rondom de stad. Ten behoeve van de herinrichting van militaire bouwwerken en vestingwerken zijn meerdere gebouwen in deze periode gesloopt (Polderman & Blom, 1996). Met name aan de Noordzijde Haven, Korte Oudestraat, en het Groeneveld. Na de Franse tijd zijn veel huizen gesloopt en liep het stadje leeg. Het bevolkingsaantal liep tussen 1810 en 1879 met twee derde terug (Silkens, 2020). In 1866 werd Veere als vestingstad opgeheven. Als gevolg daarvan werden de vestingwerken niet meer onderhouden en zijn wallen, poorten en bruggen afgebroken en grachten gedempt. Daarbij is ook het 's Lands Arsenaal in 1885 gesloopt.

Voor de aanleg van het Kanaal door Walcheren werden de zuidelijke en oostelijke bastions afgegraven. De laatste vijftig jaar riep men een halt toe aan de teloorgang van Veere en heeft men een systematisch herstel uitgevoerd van de overgebleven vestingwerken en bescherming en restauratie van de stedelijke monumenten.

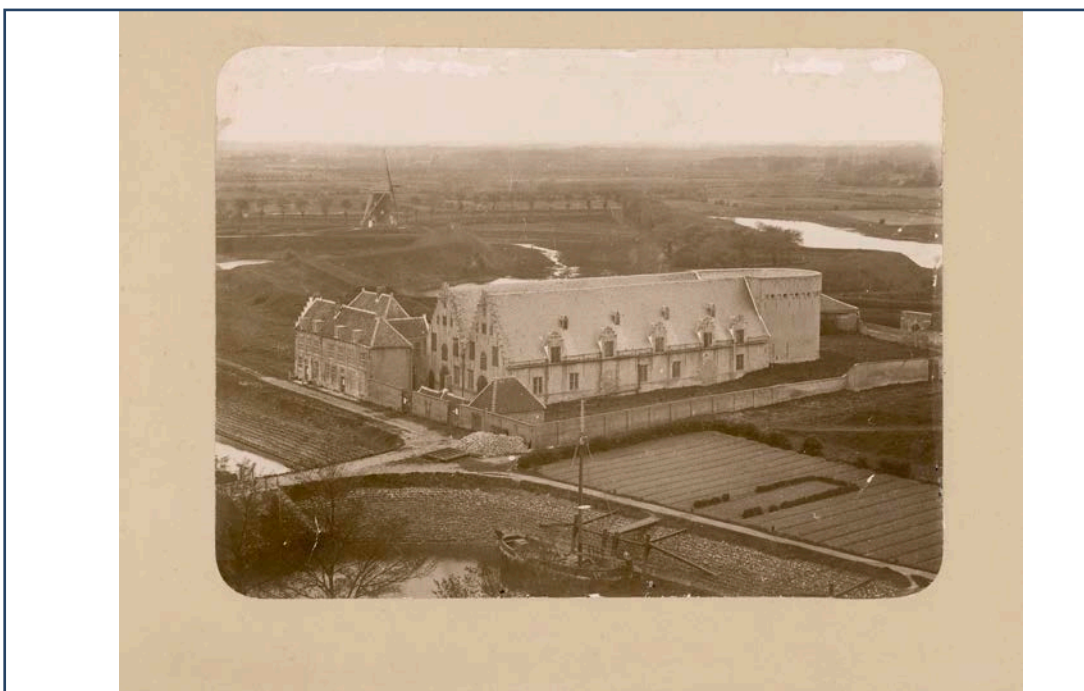

Fig. 6 Foto vanaf de stadhuistoren van het Arsenaalcomplex aan de Noordzijde Haven vlak voor de sloop in 1885. Bron: Zeeuws Archief

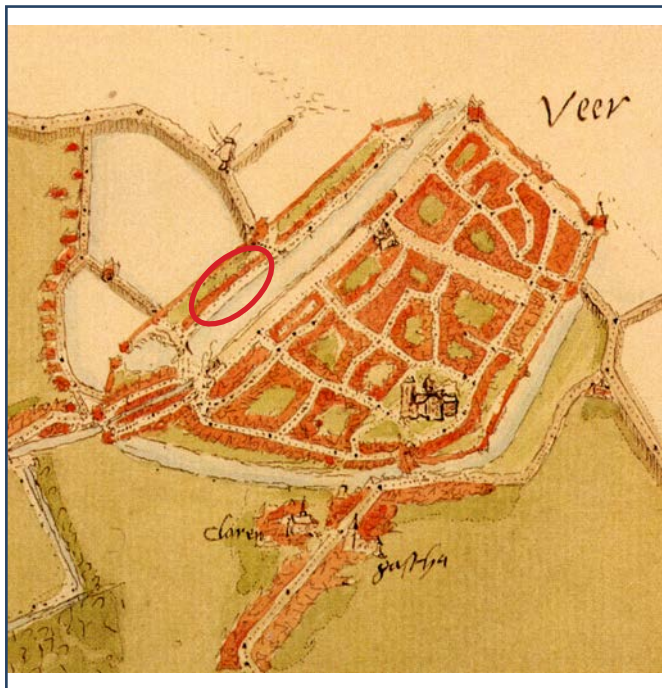

Fig. 7 Veere door Van Deventer circa 1550.

Fig. 8 Veere op het Panorama van Van Wijngaarden circa 1550.

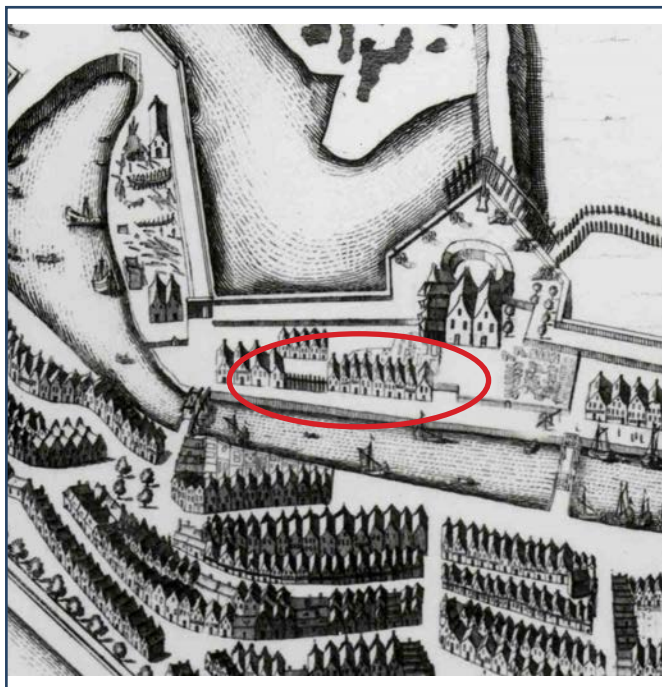

Fig. 9 De Korte Noordzijde Haven van Veere op de kaart van Blaeu en Smallegange uit circa 1686.

Fig. 10 De Korte Noordzijde Haven van Veere tijdens de Franse tijd.

Historische kaarten & luchtfoto's

Het plangebied heeft pas sinds 1969 de naam Bastion. Hiervoor heette het de Korte Noordzijde en lag aan de kade van de haven. Aan de overzijde van de haven ligt de Kaai: de oudste straat van Veere die dateert uit de 13^e eeuw. De Korte Noordzijde is onderdeel van een industriegebied geweest van de stad Veere en lag binnen de stadsmuur. In de 16^e eeuw stonden er keten en stoven voor zoutproductie. In het jaar 1566 is het Arsenaal gebouwd in opdracht van Maximiliaan van Bourgondië. De bestaande toren van de stadswalling uit de 14^e eeuw is geïntegreerd in de bouw van dit Arsenaal. Dit rondeel is vanaf 1630 in gebruik genomen als kruisopslag. Op het terrein van het Arsenaal zijn de woningen van de conducteur en de magazijnmeester van het Arsenaal gebouwd. Het Arsenaal met de huizen is gesloopt in 1885. Enkel het wachtershuisje van het Arsenaalcomplex is nog bewaard gebleven: nu Bastion 12 (Polderman & Blom, 1996).

Ten westen ervan lag een huizenblok dat gesloopt is in 1813. Vlak voor de sloop is een expertiserapport opgesteld waarin is beschreven wat de functies, bewoners en eigenaren van de huizen was. Het betreft van oost naar west: twee pakhuizen, vijf woonhuizen, een smidse met woonhuis, en een erf met een woning en loods van de scheepstimmerman, en op het eind nog een woonhuis van een schipper.

Ten westen van het woonhuis, ter hoogte van Bastion 24-28, lag de stadstimmerwerf die in 1812 plaats heeft gemaakt voor een nieuw bomvrij kruismagazijn. Dit gebouw is ook gesloopt aan het eind van de 19^e eeuw.

3.4 Verstoringen

Langs de rand van de weg Bastion is een smalle sleuf aangelegd voor de hemelwaterriolering in december 2024. Hieruit bleek dat de funderingsresten, gewelven en mogelijk kelders nog intact aanwezig zijn. Tijdens deze werkzaamheden zijn ook wandtegels aangetroffen, zowel Delfts blauw als polychroom uit de 17^e eeuw. Er lag ter plaatse van de weg Bastion nog geen riool. Verwacht werd dat de bodem daar nog ongeroerd was.

3.5 Verwachtingsmodel en advies voor veldonderzoek

De voormalige Noordzijde Haven is een van de oudste straten in Veere. De Lange Noordzijde is mogelijk reeds bebouwd geweest tegelijk met de Kaai, in de 13^e eeuw. De Korte Noordzijde Haven, waar het plangebied ligt, is bebouwd sinds minimaal de 16^e eeuw. Hiervoor kunnen al zoutketen of zoutstoven, scheepswerven

en vissershuisen hebben gestaan. Het gebied ligt al sinds de 14^e eeuw binnen de stadswalling van Veere. Op historische kaarten blijkt dat er ter hoogte van Bastion 12 een Arsenaalcomplex heeft gestaan met het Arsenaalgebouw en de woonhuizen van de conducteur en magazijnmeester. Bastion 12 is het enige overgebleven gebouwtje van dit complex en betreft het voormalige wachtershuis. De nieuwe riolering ligt langs dit complex, aangezien de rooilijn ter hoogte van dit deel (Bastion 12 t/m 16) nog gelijk is aan de situatie van voor 1885, toen het complex is gesloopt. Het westelijke deel van het plangebied, van Bastion 16 t/m 24, ligt diagonaal over een voormalig huizenblok langs de Korte Noordzijde Haven. Hier is de rooilijn veranderd in noordelijke richting, van de kade af. Het huizenblok is te onderscheiden op historische kaarten vanaf de 17^e eeuw en is afgebroken in 1813. Op de oudste historische kaarten van circa 1550 en op de panorama van 1550 is bebouwing afgebeeld langs de gehele Noordzijde Haven. Het is onduidelijk of het in 1813 gesloopte huizenblok al sinds deze periode aanwezig is, of dat het om voorgangers gaat. Het huizenblok dat vlak voor de sloop in 1813 is opgemeten, bestaat uit 11 afzonderlijke gebouwen: van oost naar west: twee pakhuizen, vijf woonhuizen, een smidse/woonhuis, een woonhuis met scheepstimmerwerf met loods en scheepshelling, en een woonhuis. Ten westen van het huizenblok lag het kruismagazijn uit de Franse tijd. Het huizenblok lag parallel langs de schuine kade. De huidige weg, die sinds 1969 het Bastion heet, ligt diagonaal over het huizenblok uit de 17^e eeuw.

Verwacht wordt dat er funderingen en muurresten aanwezig zijn, die terug te voeren zijn naar dit huizenblok. De achtererven worden mogelijk niet bereikt, er geldt nog een kleine kans op het aantreffen van beerputten of waterputten. Wel zijn er vermoedelijk beerkelders aanwezig onder de huizen, zoals bekend aan de Kaai. Vondsten die verwacht worden in het plangebied kunnen bestaan uit gebruiksaardewerk, bouwmetaal, gebruiks- en vensterglas, wand- en vloertegels, metalen objecten en metaalslak (smidse), houten voorwerpen, onderdelen van de scheepstimmerwerf, botanische resten, dierlijk botmateriaal (slachtafval en visresten), textiel en leer.

De archeologische resten kunnen voorkomen direct onder het huidige wegcunet. Geschat wordt dat er een subrecent opgebracht pakket aanwezig is van circa 0,5 tot 1 m. Boven de in situ aanwezige funderingen en kelders kan een pakket los puin aanwezig zijn van de sloop van het voormalige huizenblok en omliggende panden.

Aangezien het nieuwe riooltracé gepland was ter plaatse van de voormalige bebouwing van de Korte Noordzijde, is geadviseerd een proefsleuvenonderzoek, variant archeologische begeleiding uit te laten voeren.

Eigenschap	Verwachting
1. Datering	Late middeleeuwen t/m nieuwe tijd; mogelijk vanaf circa 13e eeuw tot aan begin 19e eeuw. Bekend is de bebouwing afgebeeld op kaarten vanaf omstreeks 1550 tot aan 1813.
2. Complextyp	nederzetting; bewoning. Funderingen van huizen
3. Omvang	huizenblok van 11 huizen over een lengte van circa 50 m
4. Diepteligging	onder het wegcunet, mogelijk vanaf circa 0,5 m -mv
5. Gaafheid/conservering	redelijk tot goede conservering van zowel organische als niet organische resten
6. Locatie	de westelijke helft van het trace loopt door dit huizenblok, zie fig. 10.
7. Uiterlijke kenmerken	vermoedelijk een humeuze, zandige stadophoging met daarin bakstenen funderingen, muren, kelders en mogelijk beerputten, waterputten, houten beschoeiingen of delen van de kade.
8. Mogelijke verstoringen	de bestaande riolering en leidingsleuven. Bij de sloop in 1813 kan er veel verstoord zijn.

Tabel 3 Gespecificeerde verwachting.

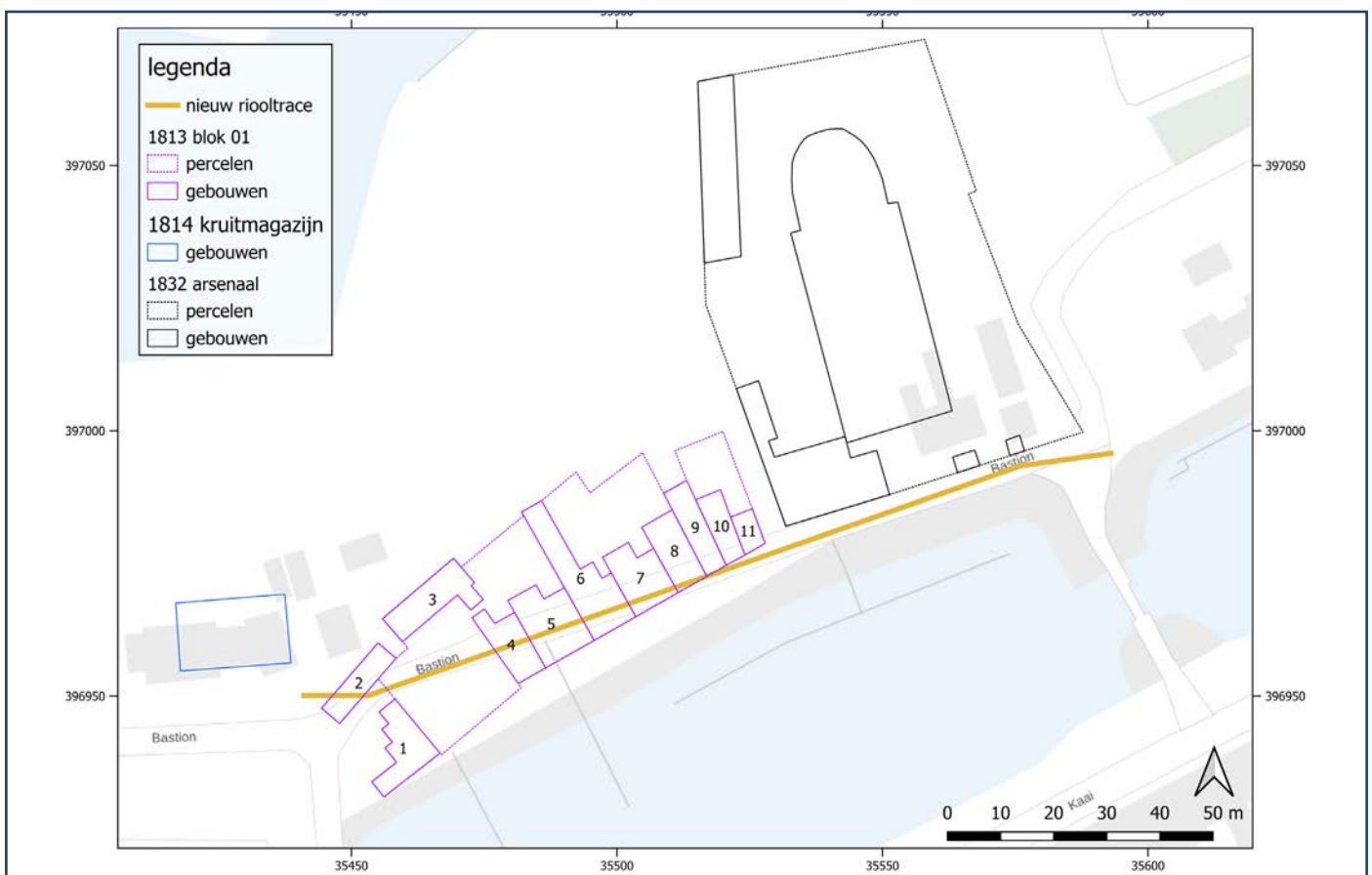

Fig. 11 Het plangebied met bebouwing tijdens de Franse tijd.

Fig. 12 De achterzijde van het huizenblok op de maquette van Veere 1813, met het Arsenal links ervan en de Kaai aan de overzijde van het water. (foto: maquette Veere 1813, Museum Veere)

Pandnummer	Naam	Bestemming	Eigenaar/bewoner	Oppervlakte
1.01	Sandijck	Woonhuis	Erven van Meeuwsen	140 m ²
1.02		Houten loods	Joos Franke, scheepsbouwer	126 m ²
1.03		Woonhuis	Joos Franke, scheepsbouwer	125 m ²
1.04		Woonhuis en smidse	Abraham van der Horst, smid	72 m ²
1.05		Woonhuis	Laurens Struijk	166 m ²
1.06		Woonhuis	Marnius Hekelbeeke, timmerman	184 m ²
1.07	Den Prince van Orange	Woonhuis	Peter Remeeuwsen	136 m ²
1.08		Woonhuis	Daniel Cars	96 m ²
1.09		Woonhuis	Jan Meeuwsen, schipper	108 m ²
1.10	De Sterre	Pakhuis	Weduwe Broekhuizen	143 m ²
1.11		Pakhuis	Cornelis de Looze	143 m ²

Tabel 4 Overzicht van pandinformatie uit de expertiserapporten uit 1813.

4. Resultaten archeologisch veldonderzoek

4.1 Inleiding en methode

Voor dit onderzoek is gekozen om de rioleringswerken archeologisch te begeleiden. Op deze manier was de overlast voor buurtbewoners zoveel mogelijk beperkt.

De strategie van de archeologische begeleiding van de graafwerkzaamheden was gericht op het volgende:

- Het vrij leggen, documenteren van funderingen in de te graven riolsleuf. Hier wilden we ook zoeken naar aanwijzingen voor een datering van de funderingen, bijvoorbeeld vondsten uit de funderingssleuf.
- Het vrij leggen van eventuele andere structuren of sporen en deze KNA-conform documenteren.
- Het in kaart brengen van individuele gebouwen, zoals deze zijn beschreven en ingetekend op de expertiserapporten van vlak voor de sloop in 1813.

4.2 Stratigrafie

De archeologische resten van de vindplaats bevinden zich grotendeels in de top van enkele puinlagen op oude stadgrond. De dikte van de verstoorde/opgebrachte lagen is niet bekend. In de sleuven die ca. 1,8 tot 2,1 m diep waren is de ongeroerde grond niet bereikt.

De archeologische sporen in de vorm van funderingen traden op dicht (ca. 50 cm) onder de straat, onder bouwzand of onder een puinlaag vanaf circa 80 cm onder de straat.

Bodemkundig is het gebied rond het Bastion niet gekarteerd. Hierover kunnen dus geen uitspraken gedaan worden.

4.3 Sporen en structuren

Tijdens het veldonderzoek zijn gevelmuren, keldermuren, -vloeren en -vullingen en tussenmuren aangetroffen die corresponderen met de individuele huizen zoals deze zijn opgetekend in de expertiserapporten van 1813. Deze zijn ook gebruikt voor de maquette van Veere, hieronder zijn de pandnummers gebruikt om duidelijk onderscheid te kunnen maken: Pand01 t/m Pand11 (zie fig. 11 en tabel 4).

Gevelmuren

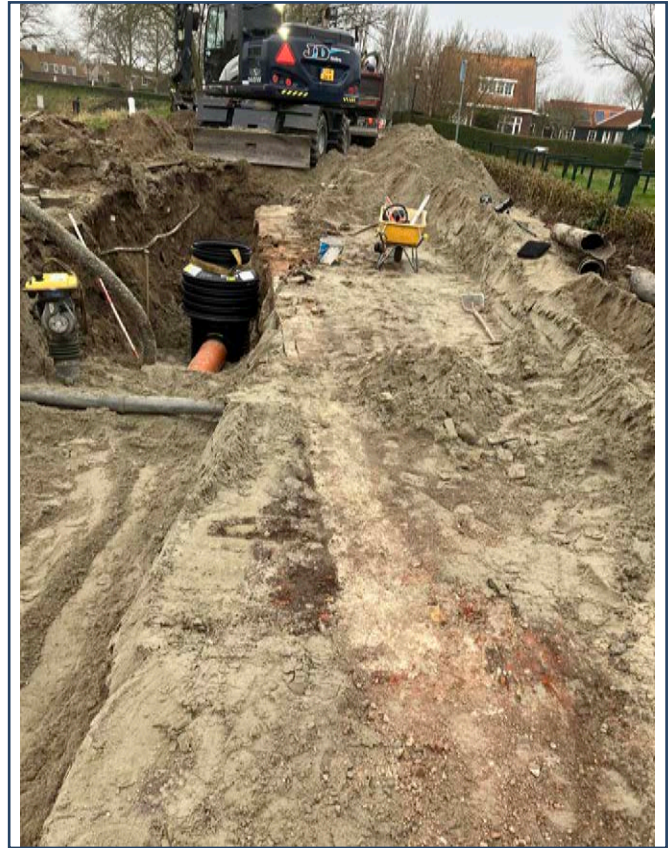

Fig. 13 Gevelmuren (S1) vlak onder het maaiveld.

De eerste muurfunderingen die tijdens het veldonderzoek zijn aangetroffen betreffen gevelmuren (S1; fig. 12) in de verwachte noordoost-zuidwest oriëntatie. Op basis van de gegeorefererde historische plattegronden van het huizenblok, gaat het vermoedelijk om een deel van het pakhuis De Sterre (pand10; zie fig. 11), de volledige breedte van pand09 (woonhuis van een schipper) en pand08 (woonhuis). Deze gevelmuren zijn relatief ondiep aangetroffen, direct onder het gele bouwzand van het wegcunet op circa 40 tot 50 cm beneden maaiveld (+3,05 tot +3,15 m NAP). De dikte van de muur bedraagt nog circa 38 cm, waarbij de onderkant van de muur op circa 85 cm -mv (+2,69 m NAP) ligt. Van deze muren zijn nog vijf lagen baksteen waargenomen in een verspringend metselverband: een laag enkel koppen op kop-ligger. De bovenste aangetroffen laag bestaat uit enkel strekken.

De gevelmuren ter hoogte van pand07 en pand06 zijn vermoedelijk reeds vergraven bij de aanleg van het oude riool uit de jaren 1960. De rest van het huizenblok heeft de gevelmuren verder naar het zuiden liggen, en zijn dan ook niet aangetroffen in de riolsleuf.

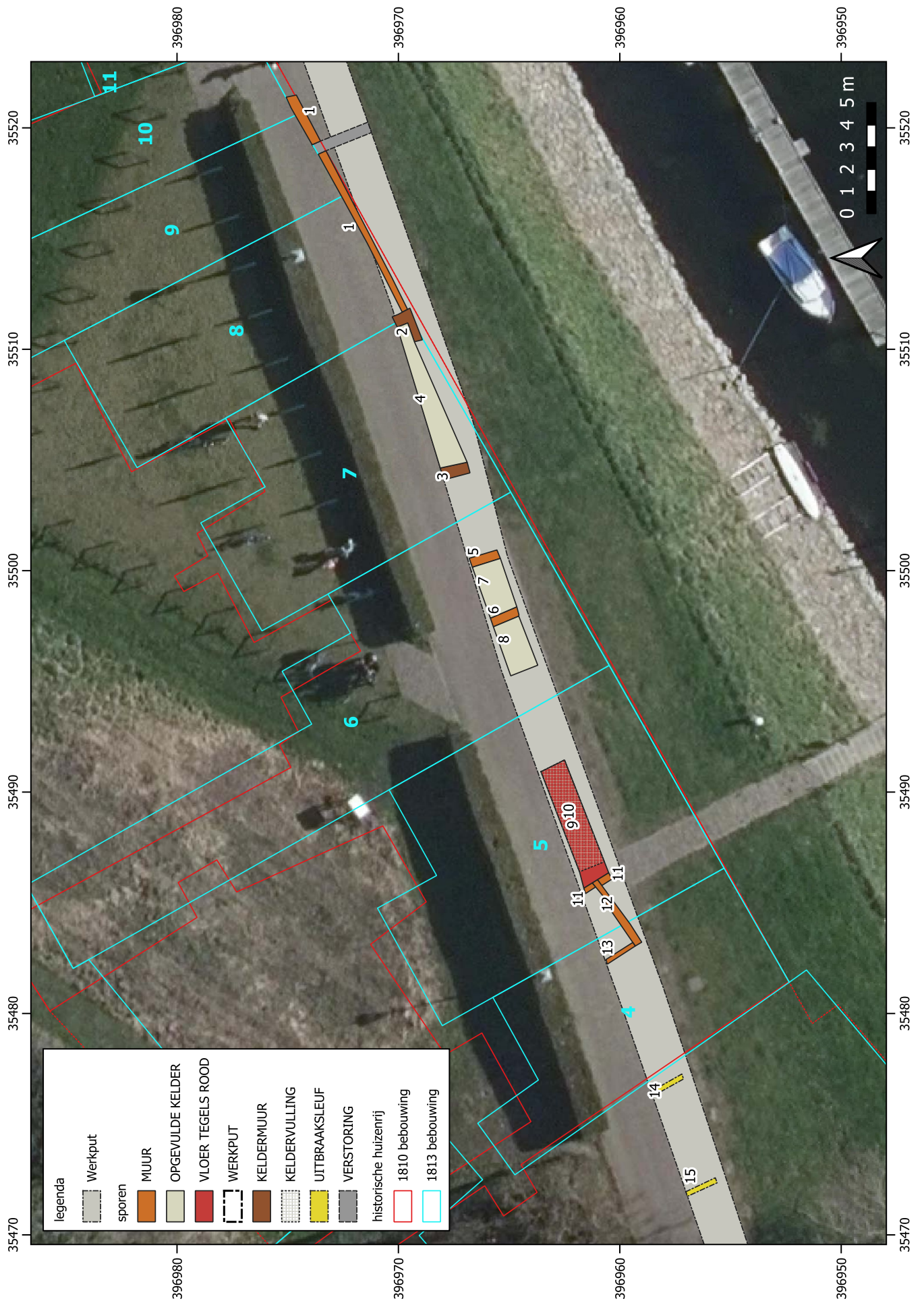

Fig. 14 Allesprenkaart geprojecteerd op de luchtfoto (bron: PDOK) met de ligging van historische bebouwing.

Kelders

Direct tegen de gevelmuurfunderingen ligt een buitenhoek van een keldermuur (S2). Deze muur gaat dusdanig diep dat we de onderkant bij deze werkzaamheden niet hebben bereikt. De onderkant van de rioolsleuf lag hier op circa 1,8 m -mv (+1,78 m NAP). De kelder heeft een binnenbreedte van circa 6,74 m, tot aan de hoek van de overzijde van de keldermuur (S3). Deze muur had een dikte van circa 72 cm (+2,62 m tot +1,90 m NAP). De breedte van buitenmuur naar buitenmuur bedraagt circa 7,83 m. De kelder is leeggehaald, vermoedelijk voorafgaand aan de sloop van het bovengelegen pand. Vervolgens is deze kelder volgestort met puin, mogelijk met lokaal materiaal van ditzelfde huizenblok. Deze keldervulling is S4 genoemd. Het metselverband van de keldermuren is lastig te herkennen, maar het bestaat uit een laag enkel koppen op koppen/strekken. De ligging van deze kelder correspondeert met het pand07 genaamd Den Prince van Orange op de plattegrond van 1810-1813.

Op circa 3,7 m naar het zuidwesten is een tweede kelder aangetroffen met keldermuren (S5 en S6) en een keldervulling (S7). De binnenbreedte van de kelder bedraagt circa 2,31 m. De binnenzijde van keldermuur S5 is bepleisterd en betegeld geweest.

Fig. 15 Keldervloer (S10) en muur (S11).

Deze tegels zijn vermoedelijk voor de sloop verwijderd. De beide zijden van keldermuur S6 zijn bepleisterd en betegeld geweest, ten zuidwesten van deze muur is dan ook nog een keldervulling aanwezig (S8). Waar de begrenzing ligt van deze derde kelder is onbekend. De keldervulling houdt na circa 2,35 m weer op, mogelijk komt dat overeen met de oorspronkelijke breedte van de kelder. De keldermuur aan de zuidwestzijde is niet aangetroffen. De ligging van deze beide kelders komt overeen met het midden van pand06 (woonhuis), zowel in de gegeorefereerde plattegrond van 1810 als die van 1813.

Circa 4,5 m verder werd een keldervulling (S9) aangetroffen boven een keldervloer van grote rode plavuizen (S10). Deze betegelde keldervloer is aangetroffen op circa 1,95 m -mv (+1,65 m NAP). De onderkant van de rioolsleuf is hier dieper aangelegd voor het verval. De oostelijke keldermuur is niet aangetroffen, wel is de keldervloer circa 5,48 m breed. Tijdens het veldonderzoek waren 17 rijen tegels tegelijkertijd zichtbaar. De vierkante tegels lagen in een verspringend verband parallel aan de keldermuur (S11) die noordwest-zuidoost georiënteerd was. Deze vierde kelder ligt ter hoogte van pand05 (woonhuis) in beide projecties van 1810 als 1813.

Tussenmuren, zijmuren en dwarsmuren

De zuidwestelijke zijde van de keldermuur S11 heeft een roetachtige, zwarte laag. Deze kant was niet bepleisterd of betegeld. Haaks op deze muur is een andere muur aangetroffen van drie bakstenen breed (S12, verdikt later naar vier bakstenen breed) en is gebouwd na de keldermuur S11. Deze muur meet circa 3,46 m in buitenbreedte. Aan de zuidwestkant ligt haaks op S12 en parallel aan keldermuur S11 nog een muur van twee bakstenen dik: S13. Deze muur lijkt ouder dan de dwarsmuur S12. Het niveau van de top van deze muren ligt op circa 80 cm beneden maaiveld (+2,8 m NAP). De binnenruimte tussen S11, 12 en 13 meet circa 3 m en de binnenmuren zijn niet bepleisterd noch betegeld geweest. Op basis hiervan is dit niet geïnterpreteerd als kelder. Ook is er geen sprake van een vulling. Deze muren liggen op de gegeorefereerde projectie van 1813 tussen pand05 en pand04. Op de projectie van 1810 liggen deze muren binnen pand05 en ligt S13 op de grens van deze panden.

Op circa 6 m ten zuidwesten van S13 ligt een mogelijke uitgebroken muur (S14). Dit zou de zijmuur kunnen zijn van pand04. Een andere mogelijke uitgebroken muur (S15) op 4,5 m afstand kan niet worden gekoppeld aan een gebouw op historische kaarten of plattegronden. Deze ligt ter plaatse van een open terrein waar een scheepstimmerwerf heeft gelegen tussen pand04 en

pand02. De werkzaamheden zijn ook uitgevoerd ter hoogte van pand02, maar hier zijn geen sporen of structuren waargenomen. Pand02 betrof een houten loods bij deze scheepstimmerwerf. Op deze locatie is de bodem reeds vergraven voor een bestaande kabelsleuf.

Fig. 16 Muur S12 (midden) en Keldermuur S11 (links).

5. Uitwerking vondstmateriaal

5.1 Vondstmateriaal algemeen

De vondsten bestaan voornamelijk uit bouw materiaal, namelijk baksteen, vloertegels en wandtegels. Dit materiaal is beschreven door de WAD.

Fig. 17 Bepleisterde kelder muur met een tegel (S5).

De vondstomstandigheden waren niet ideaal: veelal betreffen het wandtegels uit kelders die later zijn opgevuld met puin. In de kelders stond veel water, waardoor de muren en vloeren niet altijd even goed zichtbaar waren. Veel kelder muren bleken ooit geheel betegeld te zijn geweest, te zien op Fig. 17 in de rechteronderhoek. Vermoedelijk zijn deze muren gestript van wandtegels vlak voor de sloop van het huizenblok in 1813. Toch zijn er tijdens het veldonderzoek nog in totaal 69 fragmenten van wandtegels aangetroffen die een duidelijk beeld schetsen van de datering van het huizenblok. Daarnaast zijn er 8 vloertegels, 7 bakstenen, 1 natuurstenen bouwelement en 1 fragment porselein verzameld.

Vondsttype	Aantal	Gewicht
Wandtegels	69	19.458
Vloertegels	8	13.338
Baksteen	7	16.848
Natuursteen	1	7.000
Porselein	1	8

Tabel 5 Overzicht vondsten.

Enkele van deze wandtegel fragmenten zijn verzameld tijdens de inspectie van de aanleg van een waterleiding in december 2024.

5.2 Aardewerk

Vondstnummer 16 bestaat uit een fragment van een porseleinen kopje met blauwe versiering en op de onderzijde een blauw merkje. Deze vondst komt uit de keldervulling S7. Deze scherf komt mogelijk uit de 17e of 18e eeuw.

5.3 Natuursteen en keramisch bouw materiaal

Het gros van de vondsten bestaat uit bouw materiaal waarvan een stuk natuursteen, 7 bakstenen, 8 vloertegels en 69 wandtegels.

5.3.1 Natuursteen

Van de kelder muur S5 is een natuurstenen bouwelement verzameld. Het gaat om zwartgekleurd Belgisch hardsteen. Dit soort natuursteen werd gebruikt voor onder andere dorpels en trappen. Het is niet duidelijk waar dit fragment voor gediend kan hebben.

5.3.2 Baksteen

Van de aangetroffen muren zijn bakstenen verzameld. De bakstenen van de gevel muur (S1) bestaan voornamelijk uit rode moppen. Van deze bakstenen zijn er drie verzameld voor de maat. Deze bakstenen meten 25x12,5x6 cm (V2). Er is ook een gele baksteen van een kleiner formaat (19x8,5x4,5 cm) aanwezig van de gevel muur.

Van de tussen muur S12 zijn drie bakstenen meegenomen (V12): 1 rode en 2 met groen glazuur. De maten van deze bakstenen liggen op 24x11x5 cm en 24x11,5x6 cm.

Op basis van de maten is het moeilijk om een datering te geven aan het bouw materiaal. Vergeleken met eerdere onderzoeken komen deze maten in bakstenen voor vanaf circa 15^e eeuw (Van Benthem, 2023) en de 17^e eeuw (Van Benthem, 2023).

5.3.3 Vloertegels

Van naast de kelder muur S6 zijn twee grote vloertegels meegenomen (V8), een grijs en de ander rood van kleur. Deze tegels meten 19 bij 19 cm en hebben een dikte van 2,5 cm. Van de intacte keldervloer S10 zijn twee plavuizen meegenomen (V11) en deze rode vloertegels hebben een grootte van 23x23x3 cm.

Kleine plavuizen zowel rood als groengeglazuurde zijn van keldervullingen afkomstig (S8 en 9) en hebben de maten 11,5 bij 11,4 cm (V9) en 10,5 bij 10,5 cm (V10).

5.3.4 Wandtegels

POLYCHROME TEGELS

Fig. 18 Bloempotvoorstelling uit 1600-1640 (V4.2).

De polychrome tegels die zijn aangetroffen tijdens het onderzoek dateren allemaal in de eerste helft van de 17^e eeuw. Van de rode wandtegels met gekleurde voorstellingen is de bloempotvoorstelling met kwartrozetten in de hoek potentieel de oudste. Deze dateert van circa 1600-1640 (Pluis, 422: type A.05.08.06/07) en is gevonden in de kelder muur S2 (V4.2; Fig. 18).

Een ander fragment van deze kelder muur komt mogelijk ook van een bloempotvoorstelling. Dit fragment is echter zeer klein en bevat een groen chrysantenblad en een deel oranje of geel. Mogelijk betreft het een bloempotvoorstelling of ornamenttegel uit de periode 1610-1640: vergelijk type A.01.21.03 met datering (Pluis, 279).

Fig. 19 Pauw op grondje uit 1620-1640 (V4.1).

Van de andere polychrome wandtegels zijn er twee

met voorstellingen van vogels op een grondje: waarvan een fragment met enkel pootjes met een leliehoekmotief (V12.4), en een oranje gekleurde pauw met open staartveren en een ossenkophoekmotief (V4.1; Fig. 19). Deze tegel is nagenoeg compleet en is te dateren in de periode 1620-1640 vergelijk type A.04.02.04 (Pluis, 404).

Veel van de polychrome wandtegels hebben een centrale voorstelling van een bloem. Van deze bloemtegels zijn er verschillende uitvoeringen in de omlijsting. Onder de vondsten zijn vier fragmenten van tegels met een bloem (bolderik en vermoedelijk een aster) in een cirkelbandomlijsting en leliehoekmotieven (V1.5). De datering voor deze tegels is 1620-1650. Het betreft type B.01.00.06 (Pluis, 517). Er is uit deze periode ook een bloem (vermoedelijk bolderik) met wanlimotief gevonden (V1.6), dit is een geschulpte omlijsting met zogeheten meanders (Pluis, 411).

Fig. 20 Gekarteld kwadraat tulp uit 1630-1650 (V1.7).

Een ander tegeltype met bloemmotief is nog scherper te dateren, namelijk tussen 1630-1650. Het gaat om tegels met een leliehoekmotief en een omlijsting van een gekarteld kwadraat. De centrale voorstelling betreft in twee tegels een tulp (V1.7; Fig. 20), in een ander fragment van de kelder muur S2 is een eikel afgebeeld (V3.1). Het gaat in beide gevallen om type C.02.00.18 (Pluis, 544).

In totaal zijn er drie fragmenten Haarlemse ornamenttegel gevonden met blauw en geel. Twee fragmenten mogelijk van één tegel bij een inspectie (V1.4; Fig 21) en één fragment van de kelder muur S4 (V5.2). Deze ornamenttegels hebben een gele leliehoek en halve rozetten in blauw en geel langs de rand. Het centrale decor is van een achtbladige bloem of ster. V5.2 betreft het type A.01.11.83 met een datering van

1610-1640. V1.4 is van het type A.01.11.84 met een datering tussen 1620 en 1660 (Pluis, 250).

Fig. 21 Haarlemse ornamenttegels uit 1620-1660 (V1.4).

BLAUWE TEGELS

Van de delftsblauwe wandtegels komt ook een groot deel uit de eerste helft van de 17e eeuw.

Ook in blauw is er een bloemvoorstelling, in dit geval de drietulp of driebloem, in een gekarteld kwadraat aanwezig. Dit fragment komt uit een keldervulling (V10.4) De voorstelling is sterk uitgevloeid. Vergelijk type C.02.00.05 met een datering van 1620-1650 (Pluis, 542). Uit dezelfde periode is een tegelfragment gevonden met een lilieshoek en ovaalomlijsting met krullen. Ook hier is een bloem afgebeeld en het betreft type B.04.00.03 (Pluis, 523).

Het type candelabrategel is vier maal gevonden in keldervullingen en op de stort. Dit betreft een hoekmotief van een fleur de lis met een halfbaluster langs de zijrand. Uit keldervulling S8 komt een candelabrategel met een springend hert (V9.1). Uit de keldervulling S9 komt een halve voorstelling van een eenhoorn (V10.7), en betreft type A.04.04.02 (Pluis, 407). Van de stort komen nog twee scherven (V14.1) waarvan één een springend dier en één een beer voorstelt. Al deze tegels zijn vermoedelijk te dateren in de periode 1620-1650.

Van de keldervulling S4 is een fragment gevonden met een vleugelbladhoekmotief en een accolade-omlijsting met een bloemvoorstelling, vermoedelijk een drietulp. Het type is vergelijkbaar met C.03.00.08 (Pluis, 547) en A.05.04.04 (Pluis, 417) en dateert uit 1630-1650. Een los hoekje met een vleugelbladmotief komt uit keldervulling S9 (V10.5). Hiervoor is de datering niet goed te bepalen, maar vermoedelijk 17^e eeuw.

Een fragment met een geschulpte omlijsting of accolade verzameld tijdens de inspectie (V1.1) laat een centrale voorstelling zijn van een krijgsman. De datering is onduidelijk.

Uit de keldervulling S8 (V9.2) is een tegel gevonden met een drietulpvoorstelling en een driestiphoekmotief. Dit betreft type A.05.04.01 (Pluis, p417) en dateert van 1620-1650.

Uit de tussenmuur S12 (V12.2) komt een tegel met een voluuthoek en een voorstelling van een vrouw met een mand vissen op een tafel en een mand visresten op de grond. Het betreft een halve voorstelling van een visverkoopster. De datering is onduidelijk, maar op basis van de voorstelling en hoek vermoedelijk 17^e eeuw.

Een veelvoorkomend hoekmotief is de ossenkop. De te determineren ossenkoptegels dateren alle uit de 17e eeuw. De oudste voorstellingen betreffen die van een bloempot. Hiervan zijn in totaal negen scherven gevonden: vier van V10.2 (keldervulling S9) en vijf van de stort aan de Warwijksestraat (V13.1). Het gaat in beide gevallen om type C.07.00.03 (Pluis, 549). De datering is 1620-1650.

Andere te dateren tegels bevatten zeevoorstellingen. Een voorstelling van een zeemeermin (V6.1 van kelder S6) die een hoorn vast heeft is te vergelijken met afbeeldingen van fictieve zeewezens uit de periode 1630-1660 (Pluis, 145). Ook zijn er zeedieren afgebeeld waaronder een walvis met twee fonteinen uit de spuitgaten (V7.1), Vergelijk type A.04.05.02 met datering 1640-1670 (Pluis, 408). Daarnaast is er een tegel met een zeeschildpad gevonden (V1.2) die vermoedelijk dateert van 1650-1680 o.b.v. type A.04.03.02 en A.04.08.02 (Pluis 407, 410). Een afbeelding met een galei of roeiboort is niet te dateren, de voorstelling is uitgevloeid.

Daarnaast zijn er nog drie voorstellingen van figuren: een herder met schapen in een landschap (V1.3), vermoedelijk dateert het uit de tweede helft van de 17e eeuw of ook 18e eeuw. Een voorstelling van een man met hoed en voorwerp aan een touw (V12.1) betreft mogelijk een verkoper. De datering hiervan is ook onbekend. De figuur met een tas en een tak (V10.8) stelt vermoedelijk een schoorsteenveger voor en dateert uit de 17e eeuw.

De tegels met een spinhoekmotief die zijn aangetroffen tijdens het onderzoek dateren uit de periode 2e helft van de 17e eeuw en mogelijk 18e eeuw.

Uit de kelder muur S2 (V3.3, 3.4 en 3.5) komen voorstellingen van respectievelijk fragmenten van een zeewezen met een oudemannenhoofd, een complete wandtegels met daarop Fortuna/Venus

zittend op schelp op het water met een windvaan met naast haar of voortgetrokken door een vis, en een nagenoeg complete maar verweerde tegel met een voorstelling van cupido met waterkruik op een dolfin op zee en heeft een sjerp of windvaan vast. Vergelijk type zeewezens A.03.11.04/05 (Pluis, 396) met een datering van omstreeks 1660.

Van de keldermuur S4 komt een tegel met een fruitstilven (V5.1) met peren en druiven. Vergelijk type A.06.03.05 (Pluis, 433) met een datering van 1670-1690.

Uit de keldermuur S6 komen voorstellingen van landschapjes, V6.2 betreft een voorstelling van een figuur met bootjes en water op achtergrond. V6.3/6.4 betreffen fragmenten van voorstellingen met hekje en boom. Hier is de datering onbekend, mogelijk eind 17e eeuw of 18e eeuw.

Van de keldervulling S9 komen scherven van een bloempotvoorstelling (10.3) en twee scherven met een landschap (V10.10), waarvan één met waterput en een los hoekje (V10.9). De datering is onbekend, mogelijk 17e of 18e eeuw.

Tegelfragmenten zonder omlijsting of hoek zijn niet dateerbaar. Hier gaat het om fragmenten van V4.3: een onduidelijke blauwe voorstelling, V7.2: een kasteelcomplex met boom, V7.3: drie scherven met delen van landschappen en water en V12.3: een fragment van een onduidelijke voorstelling.

PAARSE TEGELS

Uit de keldervulling S8 komen drie fragmenten ornamenttegel met paarsgekleurde rozenster (V9.3), waarbij het hoekmotief de centrale voorstelling betreft in vier tegels. De datering van deze tegels is 18^e of 19^e eeuw (1750-1910). Het gaat hier om type A.01.05.55 (Pluis, 224).

GEVLAMDE TEGELS

Uit keldervulling S8 komen ook drie complete wandtegels met een zwart-bruin gevlamd motief. (V9.5). Deze tegels dateren uit de 19^e eeuw, vergelijkbaar met type D.08.00.03 (Pluis, 579).

5.4 Vondstmelding stort amateur

5.4.1 Metaal

Onder de metaalvondsten zijn twee tinnen vondsten en een koperen vondst. De eerste betreft een gedeukt fragment van een tinnen drinknapje met versiering aan de buitenkant. De diameter bedraagt circa 3 cm. De tweede tinnen vondst is een pelgrimsinsigne van ongeveer 5 cm breed. De insigne is gemaakt in de vorm van Jezus aan het kruis. De datering van deze attributen is onbekend. De pelgrimsinsigne is vermoedelijk

laatmiddeleeuws, het drinknapje kan nieuwtijds zijn.

De andere metaalvondst gaat om een koperen rekenpenning. Deze rekenpenning is geslagen in Neurenberg door Wolf Lauffer II (rekenpenningmaker van 1612 tot 1651). De voorkant is versierd met een Remus en Romulus gezoogd door een wolvin. Om de rand staat geschreven:

WVLF LAVFR IN NURNBERG - REMUS ET -

Op de achterzijde staan een vrouw en man met twee kinderen en een hond afgebeeld met daarrond de tekst:

REMUS - ET - ROMULUS -1619-

Deze rekenpenning is zodoende te dateren in 1619, en past bij de 17^e-eeuwse dateringen van de wandtegels.

Fig. 22 Rekenpenning uit 1619 (foto: M. Danielse).

5.4.2 Keramisch bouw materiaal

Naast metaalvondsten is er door de zoeker op de stort ook een bijna complete wandtegel gevonden met de voorstelling van een weggijkend hondje in blauw met als hoekmotief een vleugelblad en accolade-omlijsting. De stijl van de omlijsting is wel wat slordig, waarschijnlijk dateert dit uit de 17^e eeuw.

6. Conclusies, waardestelling en selectieadvies

6.1 Algemeen

Op basis van de bureaustudie gold er een gespecificeerd verwachtingsmodel voor het plangebied. Er was reeds bekend dat er een huizenrij had gestaan ter hoogte van de geplande rioolwerkzaamheden, de afzonderlijke gebouwen zijn beschreven in expertiserapporten in de Franse tijd, van vlak voor de sloop in 1813. Op basis hiervan konden de locaties van de pakhuizen, woonhuizen, smidse en scheepstimmerwerf worden gereconstrueerd. Tijdens het veldonderzoek zijn gevelmuren van een van de pakhuizen en een aantal woonhuizen aangetroffen, keldermuren en keldervloeren van onder de huizen. De locaties van de gevelmuren corresponderen met de locaties van Panden 08, 09 en 10 (pakhuis De Sterre) op het historische kaartmateriaal. Verder zijn er kelders aangetroffen van woonhuis Den Prince van Orange (Pand07), en van de woonhuizen Pand06 en Pand05. Mogelijk zijn er ook uitgebroken muren aangetroffen aan de rand van woonhuis/smidse Pand04. Van de houten loods (Pand02), zijn geen resten aangetroffen. Waarschijnlijk zijn eventuele resten daar reeds vergraven door eerdere aanleg van kabels- en leidingen.

Het overgrote deel van de keldermuren zijn ooit bepleisterd en betegeld geweest, maar de tegels zijn nagenoeg allemaal weggebikt. Vermoedelijk zijn de tegels vlak voor de sloop in 1813 weggehaald om elders in de stad te gebruiken of door te verkopen.

De wandtegels die tijdens het onderzoek zijn aangetroffen dateren voor het grootste deel in de eerste helft van de 17^e eeuw. Deels zijn de tegels afkomstig van keldermuren, maar deels ook uit na de sloop volgestorte lege kelders (keldervullingen). Uit de keldervulling S8 (V9) zijn ook fragmenten tegel gevonden die dateren uit de 18^e en 19^e eeuw. Naast wandtegels zijn ook vloertegels, bakstenen en een natuurstenen bouwelement aangetroffen en meegenomen. De enige vondst gebruiksardewerk betreft een bodem van een porseleinen kopje uit de 17^e of 18^e eeuw.

6.2 Onderzoeksvragen

Specifiek gelden de volgende onderzoeksvragen:

- *Zijn in de ondergrond ter hoogte van het onderzoeksgebied archeologische sporen, structuren, en vondsten aanwezig? Zo ja, welke sporen, structuren en vondsten zijn dit?*

Tijdens het veldonderzoek zijn funderingen van gevelmuren aangetroffen, keldermuren en -vloeren en funderingen van tussenmuren. Deze muren konden doormiddel van georeferentiemetoudekaarten worden gekoppeld aan de panden zoals deze beschreven zijn in de expertiserapporten uit 1813. Daarnaast is er keramisch en natuurstenen bouw materiaal en een fragment porselein aangetroffen. Er zijn geen organische resten aangetroffen.

- *Hoe kunnen de sporen, structuren en vondsten worden geïnterpreteerd en gedateerd?*

De aangetroffen muren en kelders zijn hierboven reeds beschreven. De keldermuren zijn bepleisterd en betegeld geweest, getuige de spaarzaam aanwezige wandtegels. Verder zijn er bakstenen en natuursteen van de muren en plavuizen van de keldervloer verzameld. Losse vondsten, zoals wandtegels, kleine vloertegels en een fragment porselein zijn afkomstig van naderhand volgestorte kelders en zijn niet in situ. Vermoedelijk betreft het wel lokaal materiaal. Op de stort zijn door een zoeker naast wandtegels ook nog metalen voorwerpen gevonden, waaronder een rekenpenning uit 1619. Dit onderschrijft de datering van de eerste helft van de 17^e eeuw waar het overgrote deel van de wandtegels op gedateerd is.

- *Is er daarnaast verder nog sprake van stratigrafisch te onderscheiden fenomenen?*

Wat betreft de dateringen van de bakstenen muurfunderingen zijn over het algemeen geen aanwijzingen van oversnijdingen aangetroffen. Wel lijkt de muur S12, die parallel aan de gevel licht, jonger te zijn dan de zijmuren S11 en S13. Verder zijn de kelders op basis van het vondstmateriaal te dateren uit de (eerste helft van de) 17^e eeuw.

- *Is een fasering tussen verschillende sporen, structuren en vondsten aan te brengen en hoe luidt deze?*

Er is naast de mogelijk jongere dwarsmuur geen duidelijke fasering aan te brengen tussen sporen en structuren. In het vondstmateriaal dateert het grootste gedeelte uit de eerste helft van de 17^e eeuw, maar komt er in de keldervulling S8 (onder het Pand06) materiaal voor uit de 18^e en vroege 19^e eeuw voor.

- *Wat is de mate van conservering van de sporen, structuren en vondsten?*

De mate van conservering is matig tot goed. De bakstenen muurfunderingen waren op een aantal locaties uitgebroken (bij Pand04). De kelders waren niet vergraven aanwezig, maar de ooit betegelde

muren zijn nagenoeg volledig gestript. Onder Pand05 is nog wel een intacte keldervloer aangetroffen.

• *Wat is de waardering (volgens de waarderingstabel KNA versie 4.2 VS06) van de archeologische resten?*

De waardering van de resten is over het geheel laag bevonden. Dit aangezien enkel de omtrek van de panden is teruggevonden. Deze outline komt goed overeen met de gegeorefereerde historische kaarten. Verder zijn de wanden ontdaan van tegels, waarschijnlijk alvorens de panden in 1813 werden gesloopt.

6.3 Waardestelling & selectieadvies

Aangezien het hier gaat om de begeleiding van de aanleg van een vuilwaterriool is er geen selectieadvies nodig. Het onderzoek is afgerond. Wel kan worden gesteld dat de muurfunderingen en kelders van het verwachte huizenblok nog in de ondergrond aanwezig zijn, en dat eventuele waterputten en beerputten nog aanwezig kunnen zijn op binnenplaatsen en achtererven ten noorden van het huidige plangebied.

Op basis van de tabel Waarderingscriteria en Parameters volgens KNA 4.2 is hier sprake van een lage tot matige belevingswaarde. De aangetroffen muurfunderingen en kelders zijn enkel onder de grond aanwezig en daarom niet direct beleefbaar.

De fysieke kwaliteit van de aangetroffen sporen en vondsten is midden tot hoog. De conservering van de aangetroffen muren en wandtegels is goed. Er zijn echter geen organische resten aangetroffen. Het is daarom niet mogelijk om de conservering daarvoor met zekerheid te bepalen.

De inhoudelijke kwaliteit van de vondsten is laag. Van de vondsten bestaat het overgrote deel uit wandtegels, deels uit stortvullingen van kelders. Deze archeologische resten kunnen weinig bijdragen aan informatie over dit gebied.

Onderzoek naar de ontwikkelingsgeschiedenis van de Walcherse stad- en dorpskernen, met de bewoners en hun leefgewoonten is één van de speerpunten van de Walcherse onderzoeksagenda.

6.4 Conclusies en aanbevelingen

Zoals op basis van het bureauonderzoek verwacht werd, is er ter plaatse van het Bastion in Veere een huizenblok aangetroffen uit de 17e eeuw. De gebouwen zijn in 1813 gesloopt en getuige de weinige intacte wandtegels, zijn deze kelderwanden gestript voordat

de huizen verlaten en gesloopt werden. Er is geen organisch materiaal aangetroffen. De keldermuren, keldervloeren en funderingen van gevelmuren konden worden gekoppeld aan individuele panden in het huizenblok. Dit was mogelijk door de inventarisatie van archiefmateriaal voor het project maquette Veere 1813 en Veere 3D. Hierdoor zijn expertiserapporten uit de Franse tijd naar boven gekomen die een nauwkeurige reconstructie mogelijk maakten van het huizenblok aan de voormalige Korte Noordzijde Haven.

Inhoudelijk kunnen de aangetroffen archeologische sporen en vondsten niet veel meer informatie geven dan al bekend was. De datering van de huizen kon op basis van de wandtegels verscherpt worden tot de eerste helft van de 17^e eeuw.

Het veldonderzoek heeft wel aangetoond dat de kelders en funderingen van het huizenblok nog in de ondergrond aanwezig zijn. De archeologische begeleiding van de rioolwerkzaamheden vonden plaats in een relatief smalle sleuf diagonaal door dit voormalige huizenblok. Dit betekent dat grote delen van deze panden nog aanwezig kunnen zijn, inclusief eventuele waterputten en beerputten of beerkelders op binnenplaatsen of achtererven. Beerputten en -kelders kunnen een nauwkeuriger beeld geven van de leefomstandigheden van de bewoners door de aanwezigheid van kapot gebruikerdewerk, voedselresten en parasieten. Voor toekomstige werkzaamheden in de omgeving van het plangebied wordt dan ook geadviseerd archeologisch onderzoek uit te voeren specifiek naar deze mogelijk aanwezige beerputten of -kelders.

Waarden	Criteria	Score	Parameters
Beleving	Schoonheid	1	• Zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement
			• Vorm en structuur
			• Relatie met omgeving
	Herinneringswaarde	1	• Verbondenheid met feitelijke historische gebeurtenis • Associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	2	• Aanwezigheid sporen
			• Gaafheid sporen
			• Ruimtelijke gaafheid
			• Stratigrafie intact
			• Mobilia in situ
			• Ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling
			• Ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen
			• Aanwezigheid antropogeen biochemisch residu
	• Stabiliteit van de natuurlijke omgeving		
	Conservering	3	• Conservering artefacten (metaal/overig) • Conservering organisch materiaal
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1	• Het aantal vergelijkbare vindplaatsen (complextypen) van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode, binnen dezelfde archeoregio, waarvan de aanwezigheid is vastgesteld
			• Idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart (indien mogelijk/vereist)
	Informatiewaarde	1	• Opgraving/onderzoek van vergelijkbare vindplaatsen binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel)
			• Recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio
			• Recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode
			• Passend binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed of anderen
	Ensemblewaarde	1	• Synchrone context (voorkomen van vindplaatsen uit dezelfde periode binnen de microregio)
			• Diachrone context (voorkomen van vindplaatsen uit op een volgende perioden binnen de microregio)
			• Landschappelijke context (fysisch- en historisch-geografische gaafheid van het contemporaine landschap)
			• Aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
Representativiteit	1	• Kenmerkendheid voor een bepaald gebied en/of periode	
		• Het aantal vergelijkbare vindplaatsen van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd	
		• Idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart	

Tabel 6 Overzichtstabel Waarderingscriteria en Parameters volgens KNA 4.2 (VS06) (waardering 1 = laag / 2 = midden / 3 = hoog).

SELECTIEADVIES	
Onderwerp	Kwaliteitseis(en)
Motivatie gemaakte keuzes	Het gaat hier om de aanleg van een nieuw vuilwaterriool waarbij de aanwezige archeologische resten gedocumenteerd en geborgen zijn. Er is geen advies nodig voor een vervolgonderzoek, het onderzoek is afgerond.

Tabel 7 Overzichtstabel Selectieadvies met kwaliteitseisen.

Lijst afbeeldingen en tabellen

- Fig. 1 Het plangebied op de topografische kaart
Fig. 2 De vorming van een kreekkrug
Fig. 3 Bodemkaart van Bennema & Van der Meer 1952
Tabel 1 Overzicht landschappelijke setting
Fig. 4 Uitsnede van de archeologische beleidskaart van Veere
Fig. 5 Het plangebied met gegevens uit ARCHIS3
Tabel 2 Overzicht historische kaarten en luchtfoto's
Fig. 6 Foto vanaf de stadhuistoren van het Arsenalcomplex en de Noordzijde Haven 1885
Fig. 7 Veere door Van Deventer 1550
Fig. 8 Veere op het panorama van Van Wijngaarden circa 1550
Fig. 9 De Korte Noordzijde Haven van Veere op de kaart van Bleau en Smallegange uit circa 1686
Fig. 10 De Korte Noordzijde Haven van Veere tijdens de Franse tijd
Tabel 3 Gespecificeerde verwachting
Fig. 11 Het plangebied met bebouwing tijdens de Franse tijd
Fig. 12 De achterzijde van het huizenblok op de maquette van Veere 1813
Tabel 4 Overzicht van pandinformatie uit de expertiserapporten uit 1813
Fig. 13 Gevelmuren (S1) vlak onder het maaiveld
Fig. 14 Allesporenkaart geprojecteerd op de luchtfoto met de ligging van historische bebouwing
Fig. 15 Keldervloer (s10) en muur S11
Fig. 16 Muur S12 (midden) en keldermuur S11 (rechts)
Fig. 17 Bepleisterde keldermuur met een tegel (S5)
Tabel 5 Overzicht vondsten
Fig. 18 Bloempotvoorstelling uit 1600-1640 (V4.2)
Fig. 19 Pauw op grondje uit 1620-1640 (V4.1)
Fig. 20 Gekarteld kwadraat tulp uit 1630-1650 (V1.7)
Fig. 21 Haarlemse ornamenttegels uit 1620-1660 (V1.4)
Fig. 22 Rekenpenning uit 1619
Tabel 6 Overzichtstabel Waarderingscriteria en Parameters volgens KNA4.2 (VS06)
Tabel 7 Overzichtstabel Selectieadvies met kwaliteitseisen

Literatuur

- Bennema J. & Van der Meer K., 1952, *De Bodemkartering van Nederland. Deel 12, Walcheren*. Wageningen, Stichting voor Bodemkartering.
- Bentham, A. van (red), 2023. Over greppels, grachten en ovens; twee archeologische opgravingen in het Trekdijkgebied, Nieuw- en Sint Joosland. ADC-rapport 6048. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Demey, D., 2006. Veere, Oudestraat (gem. Veere) Archeologische begeleiding aanleg regenwaterriool. ADC-rapport 572. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Heeringen, R.M. van, 1995. *Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 1994*. pagina 115-116.
- Oudhuis, N.M. & A. Wagner, 2010. Archeologisch onderzoek Kapellestraat 9 te Veere (gemeente Veere). Archeologische begeleiding. Arnicon/Archeomedia-rapport A10-007-R. Nieuwerkerk aan den IJssel, ArcheoMedia BV.
- Pluis, J., 2012. *De Nederlandse tegel, benamingen en decors: 1570-1930*. Leiden, Primavera Pers.
- Provinciaal Blad van Zeeland, nr. 8080, 2019. *Besluit van gedeputeerde staten van Zeeland van 10 december 2019, kenmerk 19434306, houdende vaststelling regeling aanvullende richtlijnen voor archeologisch onderzoek in de provincie Zeeland 2019*.
- Polderman, T., 1992. *Een bijzondere tegelvondst op een bijzondere plek te Veere*. Nehalennia 92.
- Polderman, T. & P. Blom, 1996. *Veere: van vissersbuurt tot vestingstad; bouwstenen voor een stadsgeschiedenis*. De Koperen Tuin, Goes.
- Silkens, B. & B.H.F.M. Meijlink, 2024. Graven onder de Grote Kerk. Archeologische begeleiding van de heraanleg van het hoofdriool in de Kapellestraat te Veere, gemeente Veere. WAD-rapport 68. Domburg, Walcherse Archeologische Dienst.
- Silkens, B., V. van Looveren & B.H.F.M. Meijlink, 2008. Veerse kernen, archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaarten van Domburg, Veere & Westkapelle. WAD-rapport 9. Domburg, Walcherse Archeologische Dienst.
- Tichelman, G., 2000. Een bouwgebeleidend archeologisch onderzoek aan terrein van de Valeriuschool in de Wijngaardstraat te Veere. ADC-rapport 51. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Tichelman, G., 2001. Een aanvullend archeologisch onderzoek op het Oranjeplein te Veere. ADC-rapport 103. Amersfoort, ADC ArcheoProjecten.
- Trimpe Burger, J.A., 1982. Veere, in: *Jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek*. p110.
- Vreenegoor, E. en J. Kuipers (eds.), 1996. Vondsten in Veere. Middeleeuwse voorwerpen uit een beerput van het huis 'In den Struys'. Abcoude, Amersfoort, ROB.

BIJLAGEN

Spoor	Put	Vlak	Spoortype	Gecoupeerd	Afgewerkt	Beginperiode	Eindperiode
1	1	1	MR-Muur	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
2	1	1	MR-Kelder	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
3	1	1	MR-Kelder	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
4	1	1	LG-Stortlaag	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
5	1	1	MR-Kelder	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
6	1	1	MR-Kelder	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
7	1	1	LG-Stortlaag	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
8	1	1	LG-Stortlaag	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
9	1	1	LG-Stortlaag	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
10	1	1	MR-Vloer	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
11	1	1	MR-Muur	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
12	1	1	MR-Muur	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
13	1	1	MR-Muur	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
14	1	1	MR-Uitbraak	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM
15	1	1	MR-Uitbraak	ONWAAR	ONWAAR	MELB	NTM

Spoor	Vulling	Waarneming	Muurtype	Formaat	OPMERKING
1	1	Vlak	Voorgevel	25x12,5x6	
2	1	Profiel	Keldermuur		
3	1	Profiel	Keldermuur		
5	1	Vlak	Keldermuur		
6	1	Vlak	Keldermuur		
10	1	Vlak	Vloer	23x23x3	
11	1	Profiel	Keldermuur		
12	1	Vlak	Muur	24x11,5x6	
13	1	Vlak	Muur		
14	1	Vlak	Muur		uitbraakmuur
15	1	Vlak	Muur		uitbraakmuur

Spoor	Vulling	Waarneming	Vorm	Vullingtype	GRONDSOORT	BIJMENGSEL	BIJKLEUR
4	1	Vlak	onregelmatig	Kern	Zand, matig siltig	Matig humeus	bruin
7	1	Vlak	onregelmatig	Kern	Zand, matig siltig	Matig humeus	bruin
8	1	Vlak	onregelmatig	Kern	Zand, matig siltig	Matig humeus	bruin
9	1	Vlak	onregelmatig	Kern	Zand, matig siltig	Matig humeus	bruin

Vondst	Inventarisnummer	Aantal	Aantal_individen	Gewicht_gr	Breedte	Hoogte	Dikte	Conserveringsgraad	ABR_Code	vanaf ca	vanaf	tot	to ca	Beginperiode	Eindperiode	Opmerking
1	1	1	1	86			1	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	geschulpte omlijsting, krijgsman
1	2	1	1	291	13		1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL	1650			1700	NTM	NTM	ossenkop, zeeschildpad
1	3	1	2	450			1	Goed	TEGEL.WANDTGL					NT	NT	spin, herder met schapen in landschap, twee fr tegel op baksteen
1	4	2	1	246			1,3	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1620	1660		NTV	NTM	lelies, ornamenttegels geel en blauw; Haarlemse tegel
1	5	4	4	633	12,8			Goed	TEGEL.WANDPOLY		1620	1650		NTV	NTV	lelies, cirkelomlijsting; bloemen op grondje
1	6	1	1	299	13		1,3	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1620	1650		NTV	NTV	wanli, accolade, bloem (bolderik) op grondje, rode tegel, gaatje door glazuur.
1	7	3	2	909	13	12,5	1,2	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1630	1650		NTV	NTV	lelie, gekarteld kwadraat met tulpvoorstelling, rode tegel, 1 compleet, 1 in 2 stukken
2	8	3	3	8369	25	12,5	6	Goed	BAKSTEEN.KLOOSMOP					MEL	NT	rood
2	9	1	1	992	19	8,5	4,5	Goed	BAKSTEEN					MEL	NT	geel
3	10	1	1	149	13		1,1	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1630	1650		NTV	NTV	lelie, gekarteld kwadraat, eikelvoorstelling
3	11	1	1	22			1,4	Goed	TEGEL.WANDPOLY					NTV	NTM	klein fragment groen en geel polychroom, ornamenttegels
3	12	3	1	134			0,8	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTM	NTM	spin, drie losse hoekfragmenten, water, mannenhoofd. Mogelijk zeewezenvoorstellingen
3	13	1	1	341	12,6	12,7	1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	spin, compleet, venus in schelp met windvaan en vis.
3	14	1	1	272	12,7	12,4	1,1	Matig	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	spin, cupido op dolfin, verweerd.
4	15	1	1	6600	13			Goed	TEGEL.WANDPOLY		1620	1640		NTV	NTV	ossenkop, pauw op grondje
4	16	1	1	631	13,3	13	1,6	Ça va nog	TEGEL.WANDMAJ		1600	1640		NTV	NTV	kwartrozet, polychrome bloempot, glazuur afgebladderd
4	17	1	1	78			0,8	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	onduidelijke voorstelling in blauw
5	18	1	1	326	13		1	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	spin, fruitstillen
5	19	1	1	82			1,1	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1610	1640		NTV	NTV	gele lelie, halve rozetten, ornamenttegels. Haarlemse tegel
5	20	1	1	53			1	Goed	TEGEL.WANDTGL		1630	1650		NTV	NTV	accolade omlijsting, vleugelbladhoek, mogelijk drietulpvoorstelling
6	21	1	1	930	13	13	1	Goed	TEGEL.WANDTGL		1630	1660		NTV	NTM	ossenkop, zeemeermin met hoorn
6	22	1	1	146	12,2		0,8	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	spin, figuur met bootjes
6	23	2	2	155		12,9	0,7	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	spin, landschapvoorstelling
7	24	1	1	194		12,3	1	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	ossenkop, walvis
7	25	1	1	218	13			Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	kasteel met boom
7	26	3	1	146			1,3	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	landschap en water
8	27	1	1	1972	19	19	2,5	Goed	TEGEL.PLAVUISG					NTV	NTM	zwarte vloertegel
8	28	1	1	2347	19	19	2,5	Goed	TEGEL.PLAVUISG					NTV	NTM	rode vloertegel
9	29	1	1	223	12,7	12,9	1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	lelie en halfaluster, springend hert
9	30	1	1	245			1,3	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	driestip, drietulpvoorstelling
9	31	3	3	371			0,8	Goed	TEGEL.WANDTGL	1750			1910	NTM	NL	paars/mangaan, rozenster en bloem hoekmotief
9	32	1	1	374	11,4	11,4	1,4	Goed	TEGEL.PLAVUIS					NTV	NL	rode plavuis
9	33	1	1	1617	13	13	1,8	Goed	TEGEL.WANDTGL	1800			1900	NTM	NL	bruin/zwart gevamd, 3 complete tegels
10	34	2	2	284	12,6		1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	lelie en ovaal met krullen, bloem op grondje
10	35	5	4	630		13	1,1	Ça va nog	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	ossenkop, bloempotvoorstelling
10	36	1	1	163	12,7		0,6	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	spin, bloempotvoorstelling
10	37	1	1	158			1,2	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	lelie en gekarteld kwadraat, driebloem/drietulpvoorstelling, sterk uitgevloeid
10	38	1	1	101			1,2	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	vleugelbladhoek, voorstelling niet zichtbaar
10	39	1	1	252		13	1,2	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	leliehoek en halfaluster, eenhoorn
10	40	1	1	145			1,1	Matig	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	ossenkop, deel van roeiboer/galei, sterk uitgevloeid
10	41	1	1	246			1,3	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	ossenkop, schoorsteenveger
10	42	1	1	26			0,7	Matig	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	spinnenhoek, geen voorstelling: afgebroken
10	43	2	2	191			1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	spin, landschap met waterput
10	44	2	2	845	10,5	10,5	1,6	Goed	TEGEL.PLAVUIS					MEL	NT	groene geglazuurde plavuisen
11	45	2	2	7800	23	23	3	Goed	TEGEL.PLAVUISG					MEL	NT	grote rode plavuisen
12	46	1	1	256	12,5		1	Goed	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	ossenkop, figuur met hoed, mogelijk verkoper
12	47	1	1	173	12,3		1	Goed	TEGEL.WANDTGL	1600			1700	NTV	NTM	voluut, vrisverkoopster
12	48	1	1	46			0,6	Matig	TEGEL.WANDTGL					NTV	NTM	klein fragment, onduidelijke voorstelling
12	49	1	1	124			1,1	Goed	TEGEL.WANDPOLY		1620	1650		NTV	NTV	lelie, onderkant vogel op grondje
12	50	1	1	2387	24	11,5	6	Goed	BAKSTEEN.KLOOSMOP					MEL	NT	rood
12	51	2	2	5100	24	11	5	Goed	BAKSTEEN.KLOOSMOP					MEL	NT	zoutglazuur groen
13	52	4	4	521	12,9	12,8	1,2	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	ossenkop, bloempotvoorstelling, 1 tegel vrijwel compleet
14	53	2	2	295		12,8	1,1	Goed	TEGEL.WANDTGL		1620	1650		NTV	NTV	leliehoek, halfaluster, dier op grondje, 1 is beer.
15	54	1	1	7000	28		7	Goed	BOUWELEMNT					MEL	NT	Belgisch hardsteen
16	55	1	1	8				Goed	PORKOP					NTV	NTM	fragment porseleinen kopje

AFKORTINGENLIJST

Algemeen

<i>aav</i>	aanleg vlak
<i>afw</i>	afwerking
<i>inh</i>	inhoud
<i>sp</i>	spoor
<i>verz</i>	verzamelwijze
<i>vnr</i>	vondstnummer
<i>vul</i>	vulling
<i>wp</i>	werkput
<i>mv</i>	maaiveld

Vondstmateriaal/inclusies

<i>aw</i>	aardewerk
<i>bot</i>	bot
<i>bst</i>	baksteen
<i>bw</i>	bouwmateriaal
<i>hk</i>	houtschool
<i>ker</i>	keramiek
<i>ma</i>	monster algemeen
<i>met</i>	metaal
<i>nst</i>	natuursteen

<i>mn</i>	mangaan
<i>fo</i>	fosfaat
<i>sch</i>	schelp
<i>slk</i>	slak
<i>vst</i>	vuursteen
<i>Fe</i>	ijzer
<i>Ca</i>	kalk
<i>plt</i>	plantenresten

Sporen

<i>bv</i>	bouwvoor
<i>gr</i>	greppel
<i>kl</i>	kuil
<i>lg</i>	laag
<i>pg</i>	paalgat
<i>pgk</i>	paalgatkuil
<i>pk</i>	paalkuil
<i>rec</i>	recent

Vorm

<i>lin</i>	lineair
<i>onr</i>	onregelmatig
<i>o</i>	ovaal
<i>rh</i>	rechthoekig
<i>vk</i>	vierkant
<i>s</i>	scherp
<i>g</i>	geleidelijk

Lithologie/Textuur

<i>k</i>	klei
<i>s</i>	silt
<i>z</i>	zand
<i>V</i>	veen
<i>1-4</i>	licht-sterk

Kleur

<i>bl</i>	blauw	<i>gro</i>	groen	<i>l</i>	licht
<i>br</i>	bruin	<i>ro</i>	rood	<i>d</i>	donker
<i>ge</i>	geel	<i>wi</i>	wit		
<i>gr</i>	grijs	<i>zw</i>	zwart		
<i>or</i>	oranje				

Bodemhorizont

XXX	onbekend	MOER	gemoerneerd
BASV	Basisveen	PLEI	Pleistoceen dekzand
BV	bouwvoor	REC	Recente verstering
HOLV	Hollandveen	WALC	Laagpakket van Walcheren
HOLVAAR	Veraard Hollandveen	WORM	Laagpakket van Wormer
KREEK	kreekvulling		

Aardewerk

<i>bg</i>	blauwgrijs aardewerk (Elmpt, Paffrath en aanverwante baksels)
<i>g</i>	grijs aardewerk
<i>kp</i>	kogelpot aardewerk
<i>pi</i>	pingsdorf aardewerk
<i>r</i>	rood aardewerk
<i>s</i>	steengoed
<i>wm</i>	wit Maaslands aardewerk

